

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2020. szeptember – XIX. évfolyam 9. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Kristálytiszta,
utat törő **2**
Csontos Márta
köszöntője

Lukáts János **4**
dicsérete
Kaiser László laudációja

Jánnisz Ritszosz **7**
Erotika
Németh István Péter
tanulmánya

Ignác Rózsa **10**
Pósa Zoltán tanulmánya

Salamon Ferenc **20**
Berg Éva Mária
dolgozata

Írói hitvallás **23**
Lengyel János prózája

Az ember **28**
tragédiája
Petrozsényi Nagy Pál
karcolatai

Kristálytisza, utat törő

A tizennyolc éves Búvópatak köszöntése

Az ünnep egy jelentős esemény évről évre történő ismétlése az örömteli várakozás izgalmával, mely biztosítja a bensőséges légkör megteremtését, ahol konkrét helyhez és személyekhez köthető a hagyomány megőrzésére való törekvés. Mindez személyes kapcsolatteremtés az alkotókon keresztül azzal az országgal és kultúrával, amelyben élünk. Az ünnep, Hamvas Béla szavaival élve, *minden ember közössége abban az isteni létben, ahol a kollektív lét megvalósul.*

Emlékszem, az interneten találtam rá a folyóiratra, mely most, emberi léptékkal mérve nagykorúságát ünnepli. Kellő elfogódottsággal írom ezeket a sorokat, hiszen a születésénél még nem voltam jelen, csak az időközben felnövő, kristálytisza, utat törő, kincseit elém táró patak értékeit fogadtam magamba, zártam elmémbe. Lukáts János elmúlt évi köszöntőjének soraiból idézve arra a vízfolyásra gondolok, mely „*drágaköveket görget magával, és amikor a felszínre szökken, mindezt az érdeklődő patakbarát elé tárja*”.

Csontos Márta – Csernák Máté fotója

A *Búvópatak* születésének első pillanatától missziós szerepet tölt be. Szellemi műhely, amelynek elsődleges célja a magyarság identitástudatának megőrzése a múltbeli és a jelenre is vetíthető emlékek, hagyományok és események megőrzésével, illetve felelevenítésével, továbbá a keresztény értékek ápolása és megőrzése a nemzeti kultúra szellemi-lelki dimenzióinak megnyitásával.

Kincsház az igényes olvasónak és szerzőnek egyaránt. Mindenkinek, aki fontosnak tartja történelmi múltunk felidézését, a nemzeti hagyományok megőrzését, mert tudja, hogy nem létezhet egy mesterségesen megteremthető, uniformizálásra törekvő multikultúra, csak multikulturális közeg van, melyben minden körülmények között megőrizni szeretnénk útravalóul kapott örökségünket. Ennek fényében számos írás foglalkozik a lapban a történelmi múlt felidézésével, eredetmítoszok értelmezésével. Nagyszerű példa erre a *Szent Álmos hagyatéka*, az *Emese álma* és a *Csodaszarvas*. Értékes írások olvashatók a márciusi Petőfi-számban, Armando Lucifero *Petőfi Sándor Szibériában* című eposzával is megismerkedhetünk. Számos írás a kisebbségi létbe szorítottság megaláztatásáról szól, de olvashatunk verset a kommunizmus áldozatairól, az 1956-os forradalom utáni leszámolás tragédiájáról. A legnagyobb keresztény ünnep, a húsvét apropóján érezzük a *A gyolcsoló hajnal* szuggesztív elmélkedésében, hogy jó lenne a virtuális világba menekülő ember számára megnyitni a Fény kapuját, hogy megtisztulhasson.

A világiárvány új megpróbáltatások elé állította az embert, látnunk kell, hogy az összetartozás, az egyetemes értékek megóvása, a kapcsolatépítés új formája új távlatokat kell, hogy nyisson, hiszen az *Ugocsa non coronat* is azt sugallja, hogy a „*ma élő, mozgó, kétlábú ember azt hiszi, hogy ő érte, miatta létezik a világ*”. Mégis, arra kell gondolni, amit Márai is megfogalmazott: amikor az emberrel valami gonosz rosszat tesz, akkor kis idő múltán megjelenik a jó.

Harmadik éve lehetek szerzője a *Búvópatak*nak, hagyom sodródni magamat ebben a kristálytisztaságban, nyomvonalán haladva világossá válik számomra a legfontosabb. Nem veszíthetjük el a haza és a személy iránti érzékenységünket, hiszen a személyes elkötelezettség nem folyamat, hanem élmény, melyet intuitív módon élünk meg. A lap olvasása során lehetőség nyílik arra, hogy sok ezer életet leéljünk, megtapasztalhassuk, milyen a győzelem, a bukás, az öröm és a bánat, s követni tudjuk az Istenhez vezető utat is. Anyanyelvünk kimeríthetetlen kincsestárából merítve, szabadon, az igazság fényében küldjük üzenetünket a nagyvilágnak.

Mára már otthonomnak érzem a *Búvópatakot*, ahol az író-társak megismerése jelentős személyiségfejlesztő erővel is

rendelkezik, hozzájárul a szellemi értékek cseréjéhez. Mit ad még otthon lenni itt? Feltárja az emberi lelki tevékenységnek és magatartásnak, az ember és a világ viszonyának határozottan elkülönülő típusait, melyek mégis összetartoznak, utat mutatnak a teljesség felé.

A műalkotás teremtéséhez egyfajta kontempláció szükséges, szemlélődés és elmélkedés, olykor a külvilágtól való látszólagos eltávolodás, ez azonban egy ihletett, kereső állapot, mely megmutatja, hogy aminek van valóságalapja, abból tud a képzelet is táplálkozni. Mert a képzelet még a valóság salakanyagából is tud tündérvárat építeni.

Egy lap elindítása elsősorban tehetséggondozói szándékkal történik, lehetőséget ad új arcok bemutatására, rendszeres publikálási lehetőséget biztosít szerzőinek. A *Búvópatakban* szereplő alkotók kapcsolódnak a vezérfonalhoz, mely irodalom- és történelem szemléletüket, világlátásukat reprezentálja, feltárja világlátásukat, a magyar tájakhoz, a magyar hagyományokhoz és a magyarul beszélő emberek kultúrájához fűződő viszonyukat. Nincs pusztán esztétikai ember, az esztétikai ítéletalkotás is maga az egyéniség része, s az esztétikai ítélet egyidejűleg világnézeti állásfoglalás is. A világlátásban létezik az abszolút morál, mely a lelkiség és a szellem cselekedetekben, érzésekben és alkotásokban történő kivetítése.

Úgy gondolom, már egy lap elindításakor is lehet az a vezérgondolatunk, hogy semmilyen kezdet nem nehéz, ha már az első lépést is folytatásnak tudjuk tekinteni. Ha végigtekintünk a lap egész történetén, s nem csupán arra az esztendőre fókuszálunk, melyre most itt visszaemlékezünk, elénk tárul az eszme és a küldetéstudat a maga teljességében, s lehetőséget biztosít arra, hogy megerősítsük a *Búvópatak* valamennyi munkatársának és szerzőjének a művészetről, a műalkotásról vallott gondolatát, melyet tisztán közvetít felénk Mészöly Miklós megállapítása is, mely szerint a művészet értéke és tartóssága attól függ, hogy milyen mértékben képes egy kor létezésélményét a kor ösztudásának a fókuszában fölmutatni.

Külön öröm és megtiszteltetés számomra a lapban való rendszeres jelenlét, a lehetőség doktori disszertációm egyes részleteinek közlésére. Úgy gondolom, Reményik Sándor – akinek életművét tanulmányomban feldolgoztam – küldetéstudata, sorsvállalása példaértékű volt a maga korában is. Manapság a páneurópai törekvések ellensúlyozására – a nemzetállamok háttérbe szorítási kísérletei miatt – különösen fontos lehet Reményik Sándor mélyebb megismerése, mivel életműve, magyarságtudata és művei, költői küldetéstudatra épülő eszmétörténeti egysége az írói felelősségtudat magatartásmodelljét is közvetíti. Mint tudjuk, Reményik Sándor esetében a kisebbségi sorba kerülés pillanatától az identitás megszűnt született „jog” vagy „kötelesség” lenni. Éppen ezért az alkotások elkerülhetetlen kiegészítőjévé váltak az úgynevezett „extraliterális” tényezők, melyek társadalmiak, politikaiak, ideológiaiak, s a múltbeli hagyományokat úgy kívánják megőrizni, hogy a jelenkor értékelveinek is megfeleljenek.

A keresztény értékek megőrzése és elfogadása pedig megerősíti bennünk a hitet, s nyilvánvalóvá válik számunkra, hogy Isten nem a képzelet játéka megjelentése, hanem létezésének képzelet által megtapasztalható valóságüzenete.

Olvasni jó. Ezt az örök érvényű megállapítást a szerző és az olvasó közötti kommunikáció fontosságával erősíthetjük meg, hiszen az olvasási recepcióban kiemelkedő fontosságú, hogy a szöveg mennyire határozza meg a saját jelentését, és meny-

nyiben határozza meg azt maga az olvasó. Örök érvényűnek tekinthetjük Georg Martin megállapítását. Egy olvasó ezernyi életet megél, mielőtt meghal. Az az ember, aki nem olvas, csak egyet. Ez a gondolat foglalkoztatta egy nagyon aktuális témát elénk táró szerző írását. A *Magyar Tsunkoduból* megtudjuk, a közeledő könyvhét kapcsán, hogy fogyóban van az olvasók száma, a könyvhéten megjelenő néhány ezer érdeklődő csak egy csepp a tengerben a nem olvasó tömeghez képest. Mert most is a tömeg győz, mint sok esetben, summázza a szerző a megkérdőjelezhetetlen igazságot.

A *Búvópatak* igényesen szerkesztett, irodalomértelmezésben és világlátásában homogén, munkatársai közötti harmóniát, egyetértést tükröz. Csernák Árpád szülőatyja és főszerkesztő szakértelmét és igényességét csak szuperlatívuszokban említhetjük. Mindezt fokozza Csernák Bálint munkája, aki a lap arculattervezője és tipográfusa. Ha többet szeretnénk róla tudni, elég életrajzába tekinteni, s máris nyilvánvalóvá válik, hogy napjaink egyik ritka polihisztorja, annyira sokoldalú képzettséggel rendelkezik.

*Anyanyelvünk kimeríthetetlen kincs-
tárából merítve, az igazság fényében
küldjük üzenetünket a nagyvilágnak.*

A *Búvópatakot* lehetetlen Ország László fotói nélkül elképzelni. Úgy tanuljuk Arisztotelész nyomán, hogy a művészet a valóság utánzása, melynek során tükröt tartunk a természet elé. Ország László fotói azt bizonyítják, hihetetlenül szuggesztív módon, hogy a fotóművészetnek mégsem az a célja, hogy a dolgok külső megjelenését ábrázolja, hanem a belső lényegüket, ezért nem a külső pontos visszaadása jelenti a valódi lényegét. „Mindig a »hogyan« és nem a »mit« dönti el a mű értékét” – vallotta már az ismert festőművész, Szőnyi István is.

Valóban, egy elvarázsoló fotó, egy formába öntött térbeli üzenet, egy felkavaró színházi előadás, egy rólam szóló vers erkölcsöt nemesítő élmény, a minőségi lét alappilléret jelenti.

Farkas Judit is nélkülözhetetlen munkatárs a *Búvópatakban*. Egyrésről jogi szaktudásával segíti a munkát, másrésről recenziókat, interjúkat, novellákat is közöl a *Búvópatakban* éppúgy, mint más irodalmi lapban.

Ha visszatekintünk az elmúlt 12 lapszám gazdag anyagára, nagyon nehéz kiemelni azokat az írásokat, melyekre szeretném az olvasó figyelmét felhívni, válogatni nagyon nehéz, minden versnek és prózának üzenete van az olvasó számára. A versekre, költőként, különösen érzékenyen tudok reagálni, most ebben az értékvesztettnek tűnő korban, amikor az uniformizálásra való törekvéssel, az anyagi javak szemfényvesztő kínálatával próbálják az emberek figyelmét az élet lényegéről eltéríteni. Valahogy minden versben van valami determináltan szomorú. A költészetnek nincs szüksége arra, hogy indokolja magát, tárgyát és érzékenységét az evidenciák közé tudjuk sorolni. Mindez eszembe juttatja Nagy Szent Vazul felszólítását: *Csüngjete a költőkön. A költők kimondják, amire a hétköznapi emberek csak gondolni tudnak.*

Nehéz pontosan megfogalmazni, kétségtelen azonban, hogy a költő mágikus térben mozog, s ebben a térben nyíltan megmutatja lapjait, még akkor is, ha sokszor visszautasítja a játékban való részvételt, hogy önnön sorsának teremtő ösz-

tönét és pusztító szenvedélyét egyensúlyban tarthassa. Megmutatja belső titkait, de csak kellő távolságból engedi nézni a csodát. Nem akarja, hogy költészete magánüggé váljon, de önmagát feladva sem akar nyíltan áldozattá válni. A költészet számomra, ha nem szerénytelenség erről beszélni a meghívott kapcsán, egy belső tartalék birtoklása, mellyel szimbiózisban élek olyan módon, hogy életem minden megtapasztalt vereségét a győzelem előképének tudom tekinteni, Így nyer bennem autenticitást a belső csend, a történelmi csend és a változást hozó hajnal együttes jelenléte. Határon innen és túl számtalan ismert és elismert, illetőleg megismerésre törekedő ifjú tehetség írásait olvashatjuk minden számban, melyek szervesen beleolvadnak az aktuális mondanivaló teljességébe. Mindezt szervesen kiegészítik az *Olvasólámpában* szereplő recenziók, elmélkedések, vallomások, melyek inspirálják az olvasót a művek mélyebb megismerésére.

A *Búvópatak* jelenléte nagyszerű példa arra, hogy tollforgatóink képesek a hazát, a népet, a szülőföldet szolgálni. Írásom végén is az elismerés és köszönet hangján szólok Csernák Árpád és munkatársai áldásos tevékenységéről, mi, alkotók hálásak vagyunk, hogy megteremtették számunka a megszólalás, a hangadás, a véleménynyilvánítás, az igazi hovatartozás lehetőségét. Bobory Zoltán szavaival szeretném megerősíteni mindazt, amiért ma ismételten összegyűltünk. Ébredjünk rá: olyan fegyverrel kell megívni létharcunkat, ami van, s ami a legféltettebb kincsünk. A menedék... S a mi Istenünk segítségével a megvilágosodás! A nyelvünk, ez a világcsodája és a kultúránk... Az ébredés az, ha ezt megértettük és megértetjük... Fegyverbe! Nyelvünkkel, kultúránkkal – magyar! Nyelvünkért, kultúránkért, jövőnkért – magyarok!

CSONTOS MÁRTA

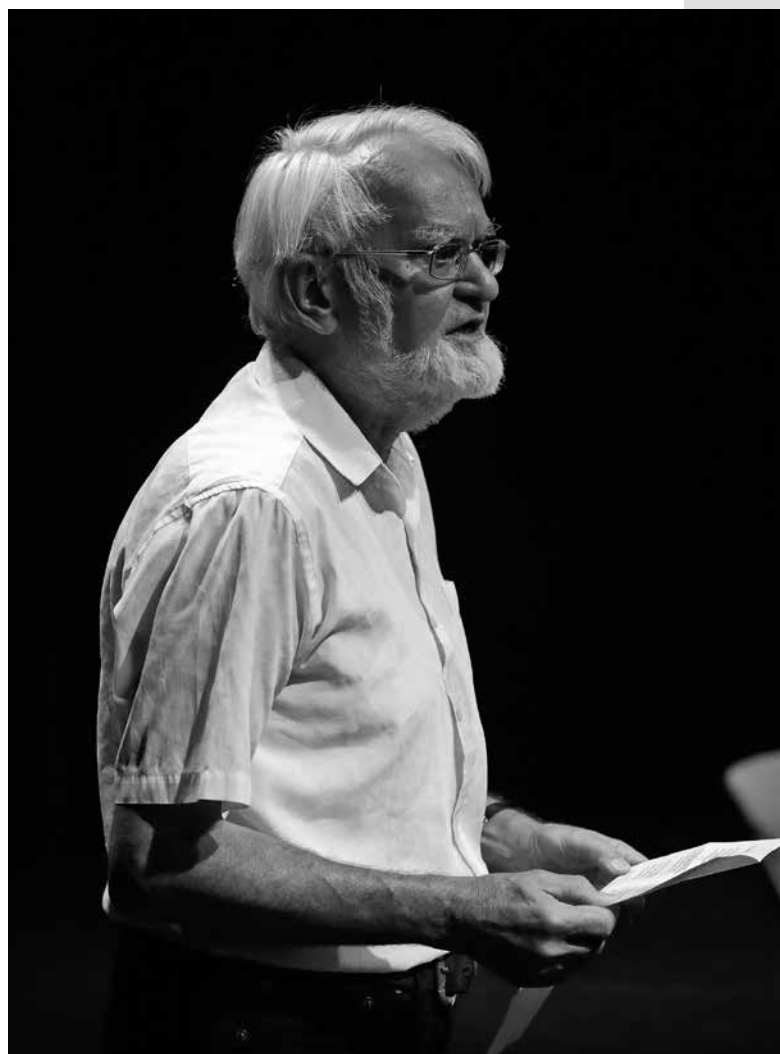
Laudáció

Lukáts János Papp Árpád Búvópatak-díjához

Kedves barátaim, kedves megjelentek Kaposváron innen és túl, akik nagy ünnepünk, 20-a után egy héttel összejöttünk, hogy újra ünnepeljünk: talán valami hasonlót, hiszen a megmaradás, a működés és az igazság, igazságosság bonyolult s mégis egyértelmű egységében voltak, vannak, lesznek közösségek – az államtól a családon át az irodalmi szervezetekig, netán szervezkedésekig, tehát folyóiratokig, műhelyekig is. Itt és most a tizennyolcadik éve fantasztikus, példamutató nyitottsággal, sokszor a nem könnyű körülmények között létező *Búvópatak* működését is köszöntjük, így természetesen Csernák Árpád főszerkesztő és Farkas Judit főmunkatárs kiemelkedő és heroikus tevékenységét – és az ő nagy családjukat, vagyis a folyóiratot segítő vérségi családtól a szellemi családig: szerzők, munkatársak, támogatók, olvasók, hívek.

És ha már közösség: mekkora közhely, de igaz, a közösség az egyének, a benne levők összessége. Másképp: a teljesítmények összessége. És bármennyire egy irányba húzunk, igenis vannak kisebb és nagyobb teljesítmények. Megjegyzem, szerintem mindenkinek a saját lehetőségeinek maximumáig kell eljutni, legalábbis megkísérelni, nem pedig méricskélgni magát másokhoz, netán óriásokhoz. De ettől függetlenül vagy éppen ezért: szükség van erőt adó kiemelésekre, másképpen díjakra; hangsúlyosan: megérdemelt és nem kapcsolati kvaterkára vagy politikai jutalomra, tehát jelzésére annak, hogy dolgozni, alkotni érdemes! Másokért, magunkért. Miként tette ezt a legmagasabb szellemi szinten a díj névadója, az igazi európai magyar: Papp Árpád.

Ezt a díjat kapja most, ebben az esztendőben, maximálisan megérdemelten Lukáts János író, drámaíró, költő, kritikus, szerkesztő, fordító. S én ehhez egyet teszek hozzá: olyan magyar értelmiségi, aki az értelmiségi hivatását – Németh László-i értelemben – nem felejtette soha. Megmondom őszintén, manapság, amikor a szavak devalválódnak, az értelmiségi lét változásával, fontosságával, sőt annak megkérdőjelezésével tanul-

Lukáts János – Csernák Bálint fotója

mányok foglalkoznak, nekem mindmáig meghatározó, zsinórmértéket adó fogalom ez. Művész, tudós, polgár, állampolgár, szakember, szakmabeli, mesterséget, hivatást gyakorló – sorolhatnám hosszasan, de talán az értelmiségiben minden benne van, nem csupán a tanulmányoktól függő és független életforma és gondolkodás, de a lehetőségekhez képest kontroll alatt tartott ösztönvilág és tudatalatti, tehát az utóbbiaknak a művészetben való manifesztálása is. Értelmiségi és művész, értelmiségi és polgár, értelmiségi és szakember: egy tőről fakad itt minden. Csak így lehet túllépni a mai kocsmán, ahogy József Attila fogalmazta: az értelemig és tovább. Ez a tovább már a dolgok és az élet lényege meg a művészeté, a tisztán látásé... Hogyan írta Osvát Ernő, a *Nyugat* legendás szerkesztője? Micsoda fantázia kell a valóság meglátásához.

De térjünk vissza egy igazi értelmiségihez, egy igazi valóslátóhoz, tehát igazat mondóhoz: Lukáts Jánoshoz. Meg talán Németh Lászlóhoz is, nem véletlenül újra, s nem csupán azért, mert Lukáts János több írásában foglalkozott a nagy íróval. Hanem azért inkább és most elsődlegesen, mert Németh hatalmas életművében számos életreceptet adó kulcsfogalom van, de ezek közül az alkalomhoz és Lukáts János sokágú és terebélyes életművéhez illően hármat emelnék ki, ezek pedig: növéssterv, minőség, üdvösség.

Lukáts János

Akit karján szeptember hordozott...

Akit karján szeptember hordozott,
az mind barátja derűs isteneknek,
s az Egy Istennek víg szegénylegénye...
Keblére gyűjti mind a sárguló
szirmot, virágot, hulló levelet,
úgy hirdeti – s tán hiszi is! – arany!

Akit karján szeptember hordozott,
titkok lapulnak hízott tarsolyában,
s a titkok nyelvét ő sem ismeri.
Vágyakra vágyik, kettészelt szavakra,
a lelke bár – mint tenger – végtelen,
és vágnit inkább, mint beteljesülni!

Akit karján szeptember hordozott,
nyakába font varázssal jár-kelet az!
Ölébe ejti agancsát a szarvas,
a róka szőlőfürtöt hord neki.
Dal, fény és illat mind csak néki száll,
s boldog, ki ilyet boldoggá tehet...

Akit karján szeptember hordozott...

Az 1943-ban született Lukáts János élete és munkássága teljes egyértelműséggel tudatos növéssterv szerint alakult. Régi szóhasználatl élve reakciós család sarjaként – édesapja középosztálybeli jogász és nyelvtanár volt – az ELTE-n szerzett magyar-könyvtár szakon diplomát, hosszú ideig könyvtárosként tevékenykedett, volt szerkesztő, kulturális referens, a berlini Humboldt Egyetem lektora és tanára az 1980-as évek elején, ezt a korszakot egyébként humorral és dokumentációs, egyben szépírói hitellel örökítette meg *Szerelmem, Kelet-Berlin* című kötetében. Nem mellesleg lefordította a mai kommunikációs háborús időkben oly aktuális Viktor Klemperer *A Harmadik Birodalom nyelve* című könyvét.

...lényeglátó pontosság,
csillámló játékosság,
spirituális mélység és magasság.

Tanulás, kenyérkereset, család, tisztességes értelmiségi lét – az írás, az irodalom inkább háttérben. Nem úgy a tehetség, mert az adott... Legföljebb a kibontása. S ez a tehetség talán a rendszerváltoztatásnak, a több szabad időnek, más életkörülményeknek köszönhetően szinte robbanásszerűen húsz év alatt tizenhat kötetben mutatta meg önmagát: az irodalmi élet és az olvasók örömeire. És két évtized alatt nagy írói életmű magasodott előttünk; jómagam a Hungarovox Kiadó vezetőjeként és – talán nem túlzás – barátként nyolc kötetben voltam csodálója és segítője, s ez egyaránt szólt a mennyiségnek és a minőségnek. Minőségnél vagyunk tehát. Az emberi minőség (csak zárójelben a művész, az író elsődleges tisztessége, hogy az alkata, sorsa adta alkotói parcellát minél jobban kitöltse) és a tehetség tehát tizenhat könyvben mutatta meg önmagát, és a komoly irodalmi-szerkesztői tevékenységről most nem is beszélek. Tizenhat könyv: regények, kisregények, levélregény, meseregény, mesék, novellák, drámák, versek, kritikák, önéletrajzi mű. Az egy hónapja megjelent *Évek tornya* című novelláskönyv bevezetőjében Kódöböcz Gábor találó szavai jól jellemzik a novellákon túl ezt az írásművészetet: lényeglátó pontosság, csillámló játékosság, spirituális mélység és magasság. S a témák: a történelem, a tegnapi, a ma, az ember esendőségében és erényeiben. És persze az érzékeny szerző: önmaga – a tényleges utazásaitól a belső utakig... És a belső utak emlegetésénél érkezünk meg a harmadik fogalomhoz: az üdvösséghez. Aminek a lényege talán: kísérlet elkarhozásunk elkerülésére. Másképp fogalmazva állandó szembenézés: mit kezdél evidens gyarlóságokkal teli egyszeri életeddel? Ezt a kérdést mindenki fölteszi, ha nem teszi föl – úgy teszi föl.

Lukáts János jól sáfárkodott! Tehetőséggel, mindennapokkal egyaránt. Aki ismeri őt és életművét, biztosan egyetért. A Búvópatak Alapítvány kuratóriuma jól döntött tehát. És azon túl, hogy csak üdvözölni lehet, jóvátétel is van ebben a díjban: manapság a halk értékek sokszor kevésbé kerülnek reflektorfénybe és kitüntetésközelségbe, harsány mutogatások annál inkább, s külön kérdés a kánonok és alkánonok viszonya egymáshoz és a magyar kultúrához, ítéletek, stigmák, értékrendek kavalkádjában. A Papp Árpád Búvópatak-díj nem csupán megérdemelt, de a munka, a végigdolgozott élet becsületét is visszaadja. Volt értelme az évek tornyának!

KAISER LÁSZLÓ

Szabadság és szerelem Koltón

Koltó, a magyar szerelmi költészet egyik fontos színtere, a halhatatlan szerelem hona zarándokhelyé vált. Nem feltétlenül keresztel és lobogókkal érkezik ide az ember, ahol bódítóan illatos a lég, hanem az ujjak közül kisikló sikamlós képzetekkel és emlékekkel megpakolva.

Petőfi Sándor

Szabadság, szerelem!

Szabadság, szerelem!
E kettő kell nekem.
Szerelmemért föláldozom
Az életet,
Szabadságért föláldozom
Szerelmemet.

A kertben álló szobrok az igaz barátságról is tanúskodnak. Gróf Teleki Sándor, Bem József, Liszt Ferenc – ő, elég akárcsak egyikőjüknek kimondani a nevét, az ember már beleborzong. Bármikor életüket adták volna és adták is a szabadságért, Magyarországért. A szerelem és barátság ihletett tere, a helyi magyar közösség számára is megtartó erőt jelent, az ide látogatók számára pedig elgondolkoztató példa. A múzeumi tárgyak életre kelnek, a nászágy sóhajtozik, a Sándorok Bemmél, majd már csak Teleki Garibaldival lovagolnak együtt a halhatatlanságba. Az ifjú gróf, aki utazásra kapott pénzét szétosztja cselédeknek, egy másik pillanatban már orosz dámát rabol el a szerelmi álmokban révedt barátjának, Liszt Ferencnek. Szinte látjuk, amint a Sándorok évődnek egymással. Gróf Teleki – századának titkos öttusa világbajnoka – lovagolni és fogatot hajtani tanítja a költő Sándort, s közben cinkosan hallgatnak titkos szerelmi ügyeikről. A magyar rapszódia dallamát hozza a fuvallat, Júlia pedig szelíden elszenderül férje kebelén. Otthon érezzük magunkat. Az iskolás gyermekek minden idegennek köszönnek, a park szobrai is lélegeznek. És tényleg, még mindig „Nyílnak a völgyben a kerti virágok”. Minél többen látogatunk oda, annál több virág nyílik ki, nem is annyira a völgyben, mint inkább a szívekben.

KASZÁS ISTVÁN

Petőfi Sándor és Szendrey Júlia szobra Koltón – Pogány Gábor Benő alkotása

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

Jánnisz Ritszosz

Erotika

Jánnisz Ritszosz (1909–1990) a *Világirodalmi lexikon* róla szóló szócikke szerint már nyolc esztendő kora óta verseket írt, s rajz- és zenei tehetségére is fölfigyeltek iskolájában, a jithioni gimnáziumban. Jithionban (Spárta közelében) 1989-ben készült az a fénykép, amely Papp Árpádot a nyolcvan esztendő Ritszosz társaságában örökítette meg.

Ritszosz 1962-ben járt Magyarországon, a következő esztendőben pedig Vrettakossal közösen József Attila görög nyelvű verseskötetét adta ki. Magyar olvasói az ötvenes évektől kísérték figyelemmel a világhírű görög költő műveit, és aggódtak sorsa miatt. Louis Aragon a világirodalom legjelentősebb élő alkotójának nevezte Ritszoszt, akinek a katonai junta idején ismét üldöztetésben volt része. Túlélte ezt a harmadik vészidőszakot is. (A második világháború alatt részt vett a görög ellenállásban, majd az 1947–48-as polgárháború után deportálták.)

1981-ben jelent meg *Ta erotika* című verseskönyve, 1983-ban pedig görögre fordította Papp Árpád *Metszéspontok* című hosszúversét (poémáját), s kéziratát – mint valami kódexmásoló – betűnként róttá, nincsen az a nyomda, amely képes hasonló tisztaságú kalligrafikus jeleket metszeni.

A magyar irodalomtörténetben kortársának, Déry Tibornak volt talán hasonló időskori munkabírása. Ritszosz azzal is meglepte olvasóit, hogy hetvenen túl írta meg legszebb szerelmes verseit. *Erotika* című kötetét mintegy fél évtized múlva olvashattuk Papp Árpád fordításában. Ennek a könyvnek, kiadásának is története van, a latin szólás szerinti sorsa, amely jellemző az ezerkilencszáznyolcvanas évekre és akkori hazai kulturális viszonyainkra. 1984-ben ugyanis nem valamely neves kiadó gondozta Papp Árpád Ritszosz-fordításait, hanem a kaposvári Togliatti Megyei Könyvtár. Szép korpuszú könyv lett Barabás Ferenc rajzaival. A tipografikus derűsen, ám igen komolyan pályája egyik legnagyobb elismerésének azt tartotta, hogy a budapesti Ritszosz-kiállítás eredeti rajzos képanyagát ismeretlenek egyszerűen ellopták.

A görög s egyben a világlíra első képviselője mintegy kétezeröttszáz éve Leszbosz szigetén Szapphó volt, Alkaiosz kortársa. A költő műveinek kizárólagos témája a szerelem, mint a legszebb, legintenzívebb emberi kapcsolat, a halhatatlannak tartott érzés, az örömmel telítődött extatikus állapot. Szenvedélyének hőfokán izzanak a 20. századi költő verses vallomásai.

Az idős Ritszosz líráját összevethetjük a szintén öreg Anakreón költészetével, ám aligha hasonlít az ókori szerzőhöz, főképpen annak költeményeihez, ám „*A Ta erotika impulzív és rendkívül szenzibilis ciklusa huszonéveseket is megszágyonyít a szenvedély hőfokával, lenyűgöz képalkotásának ritka gazdagságával és különösen szobrászi anyagszerűségével. Kései szerelmi lírájának különös varázst*

ad az élmény frissessége és az élet tapasztalatai szülte távlatos bölcsesség ellentéte” – olvashatjuk a *Világirodalmi lexikon* szócikkében. Ritszosz őszikés szerelmi boldogsága nem anakronizmus.

A 20. századi magyar művészeti életben is találunk párhuzamokat Ritszosz szép kapcsolatával. Az idősödő Kodály Zoltán és Keresztury Dezső egyaránt fiatal feleséget választott, s így lett teljes pályájuk s személyes boldogságuk.

Szomorú, a diszharmonikus kapcsolatokra is akad példa. A korosodó művészember és a fiatal múzsa kötésébe tragédiák is fonódtak. Sarkadi Imre *A gyáva* című kisregényében ábrázolt egy kiégett szobrászművészt (Bencét) és mellette a boldogtalan fiatal feleség boldogságkeresését (Évát), s az érdek-kapcsolatuk újbóli legalizálásával, e közös megalkuvásuk bemutatásával zárta reménytelenül a történetet. Sarkadi Imre utolsó művében Éva (az örök nő!) találkozik Pistával, az értékemberrel, ám képtelen lenne egy somogyi faluba követni. Néhány nap után már Tibor, a cinikus festő, egy élvezetem-ber ágyában köt ki, mielőtt visszatér férjéhez. Sarkadi Imre nem tett említést olyan szerelmes kapcsolatról a kisregényben, amely az örömforráson túl a többi ember számára követendő magatartás- és életforma vagy morális példa volna, beteljesítve a létezés értelmét és szépségét. Szomorúbb, megeshetett, hogy az író nem is látott maga körül a művészvilágban ilyen szerelmet.

*Ritszoszsal már minden megtörtént,
amit el lehet követni az emberi test,
a lélek és a szellem ellen...*

Kondor Béla festette meg a párt, akik a nagy korkülönbség dacára is még mindig együtt vannak. Ám a diszharmonióra utal, hogy az idős alkotó olyan fejpántot visel, amin egy vad körtánc emberalakjai láthatók. Ady szavával „*processziók a rossz idegekben*”. Nagy László e képre verset is írt 1977 novemberében, s így kérleli a fiatal nőt: ha lehet, vigyázzon a művész úrra.

Németh László szerint az írónak a legszebb alkotása az el nem rontott élete. Ritszoszsal már minden megtörtént. Amit el lehet követni az emberi test, a lélek és a szellem ellen, egy szóval, amivel megalázhatták méltóságában, megtették vele. Lám, mégis a mi Petőfinknek volt igaza, míg az ember boldog nem volt, addig meg nem halhat. Márpedig maga a műalkotás vallja, hogy szerzőjének ez a legtöbb is sikerült.

Az *Erato* három versfüzérből áll, költői triptichon, vagyis a szerelem szárnyasoltára. Az első rész a *Kis szvit, piros dűrban* címet viseli. A cím nem csupán a művet identifikáló funkcióját tölti be, több annál. Benne ugyanis máris egy különösen

szép szinesztéziára találunk, amelynek költői üzenete van. Hang- és színérzet fonódott egybe. Művészi muzsikát ígér a „kis szvit”:

*Két hegy
két test
egy fa
és a hosszú patak
le a tengerig
a másik kikötőig
a csapszékekkel
matrózokkal
és hajókovács-műhelyekkel –
zene is van.*

Ritszosz a zene műfaját is megnevezi. A szvit többtétéles szerzemény, s a részek meghatározott sorrendben követik egymást. (Gyors és lassú ritmusú tételek váltogatják minden szvitben egymást.) A „piros dúr” milyen is lehet? Úgy közelíthetjük meg jelentését, akár Rimbaud szonettjében a színes magánhangzókét. A „dúr” mindenképpen férfias hangnem, s mert „piros”, hús és vér színű – szerelmes is: „A szavak is / erek / vér surrog bennük / amikor egyesülnek / a papír bőre / kipirul / ahogy a férfié / és a nőé / a szerelem perceiben.”

Boldog és boldogtalan szerelemnek egyaránt a szív-piros a színe, annál is inkább, ha nem csupán plátói, hanem hús-vér kapcsolatról van szó. Még az idős Anakreón is piros labdáról beszél, amivel egy fiatal lesboszi lány szíven találta, aki elszaladt tőle, s feltehetően jól ki is nevette a tatácskát. Ritszosz nem csupán a testi szerelem extázisát élhette át, de annak testi-lelki-szellemi szakralitását is. Íme, a sarabande-tétele:

*Tedd mezítelen lábad
a papírra
a versre
ceruzával megrajzolom
talpad körvonalát
kiszögezem a falra
egy gombostűvel
meggyújtom a három gyertyát is
a komódon
csukd be az ajtót.*

Finoman erotikus kép ritkán ragyogott így még föl az európai költészetben egy mécses lángjától, égi szerelemmel már, akár egy keleti ikon. A földi lábnyomnak és az örökkévalóság aranyának egybeolvadását hasonló bravúrral láttatni csak a legnagyobb mesterek voltak képesek. Ritszosz olyan metaforákkal fejezi ki szerelmi érzéseit, amelyeket pusztá szavakkal aligha lehetne, csakis költői képekkel. Miképpen egy másik vallomásában is:

*Az ágy alatt
a nő cipője
őrzi a lába alakját
lélegeznek
és két fehér madár
koromfekete szemmel
fémgyűrűvel
nyakukban.*

Ez az összetett kép nem pusztán egyetlen bravúros névátvitel. Mindenekelőtt az ágy alatti világos csatos (karikás) cipők, a levetettek, már az erotikus történet továbbmondását is siettetnék, ám az egy kamaszolás számára is önmagában érdektelen szöveg maradhatna. A költői sejtetés egyrészt több, másfelől ahogyan Ritszosz a szeretkezést ábrázolta, arra ad-dig aligha volt írói példa. A strófában az imádott hölgy fehér cipői legelőször életre kelnek. Eggyé válnak még a tárgyak is gazdájukkal a szerelmes férfi, a költő számára. A lélekkel telítődött holt bőrkészítmények aztán hősínű madarakká lesznek a versben. Egyetlen párt alkotnak, hiszen cipők voltak még az imént. De madárpárként egyben neoplatonista szerelmes szimbólumok is. Sőt annál is ősbibb jelkép a Jordán folyónál az Emberfiára leszálló madár: a Léleké. (Igaza van Simone Weilnek: *szeretni annyi, mint valakit megkeresztelni.*) A komplex kép elvitathatatlanul ezt a lelki szenzációt is tartalmazza, de ehhez a metaélményhez úgy vezeti az olvasót, hogy közben a túlfűtött testi szerelem képsoraitól sem térül el.

*...ezek a költői fantázia szülte
madarak nem a lábukon viselik
a gyűrűt, a karikát...*

A nyolcból öt soron át – hittük – az Amor sanctus verszenéjét halljuk Ritszosztól, míg egy váratlan kontrapunkttal átfordul a hetedik és a nyolcadik sorba, az érzéki testiség jelképrendszerébe. Az ötödik és a hatodik sor ellentétpárja nyilvánvaló: a lélek fehér madarainak fekete szemük van. A hetedik és a nyolcadik sorban megtudjuk ugyanis, hogy ezek a költői fantázia szülte madarak nem a lábukon viselik a gyűrűt, a karikát, ahogyan várnánk, hanem – mert idomított és rab jószágok, akiket halászatra fogtak be – a nyakukon. A magyarázat kézenfekvő. Azért látunk a halászmadarak nyakán gyűrűt, hogy az általuk megfogott hal (szintén szexuális szimbólum az egész világon) elvehető legyen csőrükből a gazdájuk, vagyis fogvatartójuk által, s ismét – persze pórázon – új meg új zsákmány után szállhassanak, anélkül, hogy a saját éhségüket csillapíthatnák. Mindezt a szexualitás nyelvén is értelmezhetnénk, ám mert szerelmes erotikáról van szó, inkább egy másik költő verséhez fordulok.

Nagy László ugyanezt, a szerelmesek szinte csillapíthatatlan vágját örököltette meg a saját versében. Hadd közelítse meg a Ritszosz-strófa átvitt s nagyon is konkrét értelmét a valódi poézis, nem pedig a szeretkezések pusztá technéje felől: „...szívzuhogástól földre szédül, / szeméit ájultan behűnyja, / szeretni kell újra, meg újra.”

A szárnyalni vágyó szerelmes férfilelek, aki tisztában van éveivel számával is, a test nehézkedéseivel, a költészet legendás Pegazusát véli érkezni. Lesz-e elég ereje mindvégig a testi-lelki szerelem merészségét követni?

*Ó, gyönyörteli estek
a hold a szobában
a hold az ágyon
a meztelen test –
odalent a pincében
csattog a kalapács
arany patkóval patkolja*

*a kovács
azt a fehér,
azt a szárnyas lovat
s eszedbe sem jut
vajon tud majd repülni
súlyos patáival?*

Ez a természetes aggodalom fogta el a Vas Istvánt már élete delén (1947-ben), amikor második feleségével Itália felé utazott a vonaton:

*Nemcsak a határ, nem a vám,
Az töprengtet el igazán,
Nem öregedtem-e nagyon.*

*Mert az is, aki megkívánt,
Mint kamasz, egy gyönyörű lányt,
De szegény és suta
Volt és hiába epedett,
Csak húsz év múlva lehetett
Hölgyét megkapnia,*

*Az is szorong a nász előtt:
Érez-e hozzá új erőt?...*

A szerelmi érzés mindent betölt, hiszen a görög poéta költészetét is megfrissítette, megújítva átformálta ez az élettől tán már nem is remélt kapcsolat. Ritszosz a test és lélek hagyományos kettősségét is elvetette, amikor azokra úgy tekintett, mint amelyek feltételezik egymást. Bármelyikük veszít,

az kettős vereség. Az égi szerelemérzés mit sem ér, ha a boldog véredények nem dicsérik. A *piros szvit* első taktusaiban már ott a költő-ember eleven szívdobogása: „*A szavak is / erek / vér surrog bennük...*”

Papp Árpád – egész világgépére jellemzőn – szintén minden füléhez tartott ezer vagy millió éves tengeri csigából, nagy néma kagylóból és fossziliából csak a saját vére surrogását hallja. Ritszosz számára a létezés teljességének, a földi életnek (amelyről Ady azt mondta, hogy élni akar) egyetlen szexepije van, szerelmének (vagyis társának, párjának és műzsájának) a teste. S mint ahogy szerelmének egész lényére utalhatott egy hozzá tartozó cipő is, úgy nevezi meg a test is a nálánál sokkalta több és nagyobb teremtményt, magát a Nőt. Hosszú utazásokkal fölértő kaland – a beszükkült mozgástérben is – a szeretett Nő testére látni, amely megszokhatatlan szépségélményt és azzal együtt tenger-távlatot nyújt. A világ birtokbavétele – a szerelem e fokán – hiánytalan:

*A test – mondja –
genitívusza: testnek a, testé
s általában a test
ennél sűrűbb szavam nincs
fogom a nájlonzacsakót
sorra járom a köpködőket
halcsontot gyűjtögetek
a környék elvadult macskáinak
a szünetekben – mondja –
beszédbe elegyedek a zenészekkel
a sötét dobogón –
micsoda végtelen távolságokat
teszek meg
testedtől
testedig*

A testiség megjelenítése után a szerelmes léleké következik. Psyché – a mítosz szerinti – pillangó képében elevenedik meg a Teremtéssel szinkronban, általa lesz teljes a világ, s csupán csak attól kezdve és általa létezhet. S létezik majd az egyén halála után, amit arra a napra jövendől a költő, amikor a Másik kilép az életéből. Konstruktivista festő alkot ilyen képet, mint Ritszosz: a széthúzott harmonika látványából rajzolja ki a tárt szárnyú pillangót. A lárvából kibújt fehér rovar. (A perisztaltikus mozgást végző hernyók is idézik a harmonikát, de még a szeretkezők mozgását is. Hogy test és lélek itt se legyen külön.)

*A hetedik napon
(még inkább a nyolcadikon)
a távozásod után
(a halálom után)
megszületett az ember
a harmonika
meg egy pillangó
nem piros
fehér
apró fekete foltokkal –
szabad voltam, szabad.*

János Ritszosz

PÓSA ZOLTÁN

Ignác Rózsa

a magyar irodalmi nyelv feledtetett mágusa

Ignác Rózsa író, színművész, újságíró-szerkesztő Kovásznán született 1909. január 25-én, s Budapesten hunyt el 1979. szeptember 25-én. A három műfajú, jeles írónőről annyi a szakmában köztudott, hogy 1939-ben búcsút vett Thalia szentélyétől. Onnantól a kommunisták kékcédulás választási győzelméig sikeres, ünnepezt szerzőként élt és írt. 1947-től 1957-ig először szinte teljesen letiltva, csupán műfordítói kényszerpályára szorítva, majd haláláig Móra kiadós ifjúsági regényalkotóvá, illetve ismeretterjesztő íróvá kényszerítve volt továbbra is csak túrt, az alkalmazott irodalom perifériájára száműzött alkotó. Fia, az 1956-ban disszidált, Amerikában élő, a rendszerváltás után először a teljes hazatéréséig kétlaki jeles költő, filozófus, nyelvész, Makkai Ádám 2020. január 18-án hunyt el. Gyászszertartása február 19-én volt a fővárosi Fasori református templomban.

Életút iker- és kényszerpályákon

Ignác Rózsa színművészként kezdte, aztán rövid ideig újságíróként, szerkesztőként, s élete nagy részében íróként folytatta alkotói pályáját. Lényegében első nagy regényírói sikere (*Anyanyelve magyar*, 1937) és másfél éves párizsi színházi tudósítói időszak után döntötte el, hogy csak író lesz, ám életét végig kíséri a kétlakiság. Két hazájú hontalannak is nevezi magát, őt idézve *Ikerpályáimon* című önéletrajzi regényéből: „Kéthazájú emberek hontalanságában hánykolódom Erdély és Magyarország között.” Édesapja, Ignác László református lelkész, mint sokunk felmenői, ő is Nagyenyeden diplomázott vérbeli lelkipásztor. Kovásznán, majd Kolozsváron is magyar híveinek atyja, 1924–27-ig közkívánatra a román világ kezdetén is parlamenti képviselő Bukarestben. A nyelvében élő magyar nemzetnek a Regát fővárosában is őriző pásztora volt. Kocsordi Nagy Béla így idézi meg az írónő apjának alakját a *Történelmi forgácsok* című blogjának 2018. április 15-i számában:

„Az édesapáról szívesen beszélnek még jó sokat! Az az embertípus, aki, állítom, példaképe lehetne minden becsületes férfiembernek, szűkebb és tágabb pátriánkban, elve, szavajárása az volt, hogy úriember lefelé nem tapos, felfelé nem dörgölődzik... Vele történt meg az az eset – talán ez is elmond valamit –, hogy első bukaresti parlamenti felszólalásakor, ha jól emlékszem, a földtörvény, ezen belül is az egyházi földek sorsa volt napirenden. Ignác László képviselő urat »erdélyies« akcentussal beszélt román nyelvű kiejtése miatt néhány regáti képviselő gúnyolódó beszélgetésekkel, mire a nagytiszteletű úr beszédének hátralevő 15 percét hibátlan latinsággal folytatta és fejezte be, fejből, a következőkkel indokolván a váltást: az urak amúgy is fennem hangoztatják Rómáig visszanyúló gyökereiket, önöknek biztosan nem okoz gondot az elmondottak megértése”. Ignác Rózsa intellektuális és érzelmi értelemben is igen gazdag, inspiratív környezetben nőtt

föl, hála a szülők és a rokonok különleges keresztény magyar szellemű kisugárzásának és a csodálatos mesés erdélyi világnak. Már gyermekkorában megmutatkozik szuggesztív egyéniségének már-már mágikus ereje. Kocsordi Nagy Béla fenn idézett írásából tudjuk, hogy egy 1918-as jótékonyági akción kilencéves korában utánozva a felnőtteket, egy kis cigánylánnyal elindulnak gyűjteni az éhező, internált magyar katonáknak, s mindenki adakozik a szép gyermeknek. A Görög utcában becsenget Borza ortodox vikáriushoz is, és a következőket mondja: a pap bácsinak olyan jóságos arca van, és megérti, hogy az éhező magyar katonáknak kell gyűjteni. A jóságos pap bácsi először elzavarja, aztán visszahívja, és adakozik. Kolozsváron abszolválja iskoláit, kétnyelvű érettségi vizsgát tesz. Első írásai Benedek Elek *Cimbora* című lapjában jelennek meg. Szellemi mentoraiként tartja számon Benedek Eleket és nagyanyját, a művelt Makkainé Domokos Lilit. (A névazonosság nem tévedés, Ignác Rózsa az unokafivéréhez, Makkai János újságíró, politikushoz ment férjhez.)

Az apa halála után költöznek csonka Magyarországra, ám mindig is hazavágyik Erdélybe. Mivel nincsenek nála a bizonyítványai, ellopták tőle, egyedül a budapesti Színiakadémiára jelentkezhetett, ahol akkor még annyira nem dívott a pa-

Ignác Rózsa

pírvilág, nem kellett az előképzettséget igazoló passzusok. 1931–1939-ig volt rövid ideig a szegedi, majd a Nemzeti Színház színésze, de mivel varázslatos átéléssel és megjelenítő erővel tudott történeteket mesélni, rokonai, íróbarátai, Wass Albert, Nyíró József arra biztatták, hogy írjon. Jellemző anekdota, hogy még szegedi színész korában elkezdte bírálgatni Tamási Áron egyik darabját, mire az író rávágta: akkor írd meg te. Makkai Ádám két esszéjéből (*Ignác Rózsa helye a magyar irodalomban, Korunk, 2004. december, Ignác Rózsa emlékezete halála 30 évfordulóján, Makkai Ádám író és nyelvészprofesszor honlapja*) tudjuk, hogy Ignác Rózsa első és utolsó nagy drámaírói szereplését bukásként értékelte. Az *Ezer hold pipacs* című színművet 1939-ben a Nemzeti Színház mutatta be Bajor Gizi és Ajtai Andor főszereplésével. A dráma paragon hagyott nemesi nagybirtokról vall. A bemutatót az író bukásként élte meg, hamar kikerült a Nemzeti Színház repertoárjából. Kirándulást tesz a zsurnalisztika tartományaiba és Párizsba, egy évig (1939–1940-ig él a francia fővárosban, a budapesti *Színházi Magazin* tudósítója, valamint magyar napilapok riporterként dolgozik.

Első, hatalmas sikert arató regénye, az Anyanyelve magyar tizenhat kiadást ért meg.

A dráma visszhangtalansága ráébreszti, hogy az ő műfaja a széppróza. Első, hatalmas sikert arató regénye, az *Anyanyelve magyar* (1937) tizenhat kiadást ért meg. A nyelvében élő nemzet gyönyörű regényhymnusza áradó, költői stílus és hiteles kép a békebeli kor Kolozsváráról. Az Aranyinak, Kölcseynek, Vörösmartynak is tulajdonított, Széchenyi által szállóigévé lett Nyelvében él a nemzet szlogenről Grétsy László kutatta ki, hogy Kóvári László erdélyi történész 1942-es, Erdélyt megmutató *Székegyhonról* című írásából származik. E tanulmány *Laborfalva* fejezetében írja le: „Színészet által terjed a nyelv. Nyelvében él a nemzet”. (A színház: igazi agora, nyelvőrző, ugyanakkor találkahely a nemzet minden réteg számára). Ignác Rózsa *Anyanyelve magyar* című regénye Kóvári szellemében arról vall, hogy missziót teljesít, aki Erdélyben marad, hogy el ne haljon a magyar szó az elcsatolt részekben. E kötetben megindító történetet olvashatunk egy zsidó lányról, kit a román nácik azért vernek meg, mert magyarul beszél. A regény kolozsvári magyar főszereplője mondja ki, hogy aki teheti, maradnia kell, mert amíg egy ember is magyarul beszél Kolozsváron, Erdélyországban, nem hal meg. Ignác Rózsa további erdélyi tárgyú könyveivel a Horthy-korszak egyik legnépszerűbb, legolvasottabb, ünnepezt írójává izmosodik. (*Keleti magyarok nyomában, Rézpénz, 1938; Levelek Erdélyből, elbeszélések, 1939; Született Moldvában, 1940; A bujdosó, 1942; Családi mondanakör, 1942; Róza leányasszony, 1942*) Ez utóbbi kötet nem más, mint Jókainé Laborfalvi Róza életregénye, egyben az erdélyi és a vidéken ébredő magyar színház és az 1848-as szabadságharc sajátos, peremléti szempontból megírt története. Ignác Rózsnak személyes fájdalmat okoz a barbár trianoni országcsonkolás, ám műveinek fő szólama nem a siratás, hanem az együttérzés az Erdélyben és a többi elcsatolt országrészben élő honfitársak iránt. Hősei akkor és ott a keresztény értékrend és a nemzeti hovatartozás megőrzése mellett keresik az emberhez méltó életet idegenek fennhatósága alatt. Híven megszólaltatja a

magyarok mellett a száz és a zsidó identitását őrző erdélyi kisebbségek panaszait is. Immár nyolc, hatalmas sikert, később, 1947-ig számos újrakiadást megélt kötet után, a Horthy-korszakban két nagy hivatalos elismerés éri haláláig. 1942-ben Ferenc József-díjban részesül és még ugyanebben az esztendőben a Petőfi Társaság tagjává választják. A nyilasok fölkérik, írjon regényt Horst Wesselről, a nácizmus emblematisz hőséről. Idézve fiát, Makkai Ádámot: „Elküldi őket melegebb éghajlatra.”

A koalíciós korszakban a Fővárosi Kiadó szerkesztője és a *Református Élet* munkatársa volt. 1946-ban lát napvilágot az *Urak, úrfiak* című regény, amely szembenéz azzal a fájdalmas ténnyel is, hogy a két világháború között az anyaországba menekült erdélyi dzsentrik, sőt, az értelmiségiek jelentős hányada is léha élősdivé válik, versenyt tivornyázva a legromlottabb fővárosi aranyifjakkal. 1947 után tiltólistára kerül, csak *Az igazi Ibrinkó* című tündérmesék, csodás történetek gyűjteménye jelenik meg tőle 1955-ben, egyébként műfordítói pályára száműzik, s ott is jelesre teljesít. Kiemelkedik ebből az időszakból Mihail Sadoveanu, a nagy román író *Örvény felett* című elbeszéléskötetének remek fordítása (1954), s 1960-ban átülteti magyar nyelvre Anatole France *Virágzó élet* című regényét. 1956 után mézesmadzagként kiadják elbeszéléseinek gyűjteményét (*Tegnapelőtt, 1957*), s nyomban ez után Aczél György fölajánlja, hogy ha a rendszer koszorúsa lesz, díszkötésben jelenhetnek meg a könyvei, csak alá kell írnia az 1956-os szabadságharcot ellenforradalomként elítélő listát, melynek ellenjegyzéséért egy szürke öltönyös, nyakkendő minisztériumi hivatalnok járta végig az írókat. Ennek a buzgó tisztviselőnek a munkája alapján készült 1957-ben az a lista, amelyben 173 magyar író kéri, hogy az ENSZ ne foglalkozzon 1956-tal, s ez megjelent 1957. szeptember 23-án az *Élet és Irodalomban* és a *Magyar Nemzetben*. Ignác Rózsa elutasítja, a hivatalnok közli vele: így élete végéig körmölheti az ifjúsági és az ismeretterjesztő regényeket. Így is lesz, ám elképesztő színvonalú és megnyitószerű ifjúságinak álcázott felnőtt remekléssel ajándékozta meg irodalmunkat haláláig.

1979. szeptember 25-én halálos gázolás áldozatául esik. Újbudán, Lágymányoson, a mostani Október 23-a út és a Budafoki út sarkán ütötte el egy autóbussz, közel a XI. kerület Irinyi József utca 43. számú lakásához. A Rákoskeresztúri Új köztemetőben található egyszerű sírja, immár mellette nyugszik fia, Makkai Ádám is.

A (sokáig) láthatatlan életmű

Sajnos, nem véletlenül írja le az *Ikerpályáimon* című 1975-ös önéletrajzi regényében, hogy nem lesz belőle klasszikus és kötelező olvasmány sem. A nagy elfeledettek között is a legmoshatóbban kezelt írónak számít, akit az ellenzéki szekértáborok egyike sem támogatott, nem volt sem népi, sem urbánus, a határon túliak anyaországinak, az anyaországiak határon túlinak tartották. S ami a legveszélyesebb, haláláig reakciós, református írónak volt elkönnyelve, az úri középosztály lelkét megszólaltató utolsó mohikánok egyikeként.

Ahogy már említettem: Ignác Rózsa tollából az ötvenes években három, fióklétre kárhoztatott remeklést született: *Ünnepi férfitű, Egy születésnap körül, A vádlott*. Makkai Ádám szerint mindhárom mű egy törekeny magyar író hadüzenete Sztálinnak.

Az író életművén belül is különleges az *Ünnepi férfiú* című példázatos sugallatú történelmi esszéregény. Ignác Rózsa ebben az opusában Szent László királyunk alakját keresi saját korában, a jelenben, s a jövőben. Jócskán posztumusz műként, 1990-ben látott napvilágot a Püski Kiadó edíciójában. Szabó Magda kommentálta a megjelenést a chicagói *Szivárvány*-ban, mint könyvkiadásunk ünnepi eseményét. Három részből áll: *A Pillanatok tükrében* című fejezetben történetek olvashatóak Szent Lászlóról, aki sziklából vizet fakaszt, könyörgésére kővé vált a kunok pénze, egyedül ő ugratott át lovával a Tordai, hasadékon. Lengyelországi hadjáratán halt meg. A második passzus, a *Káprázó időben* – az utókor és a legendák – egymásnak olykor szögesen ellentmondó vélemények tükörcsarnokában vizsgálja szent királyunk életét. Van, aki rettenthetetlen hősnek, mások alázatos keresztény, réalpolitikusként tartják, aki békét szerzett a magyar ősvallás és a kereszténység követői között. Abban mindenki egyezik, hogy jelentősége vetekszik Szent Istvánéval, sőt, nem kevesek szerint jelentősebb volt nála. A harmadik passzus, a *Ma* (1950–51) levéltörédeket tartalmaz, amelyet az író kért barátaitól, pályatársaitól. Ezek szerint is Szent László méltatlanul halványodik Szent István mellett, hiszen László honosította meg úgy a kereszténységet, hogy az őshit és a kereszténység tradícióit összehangolta. Kodolányi János kéziratban olvasta e művet, s lelkesen közölte, hogy Rózsa 1950–51-i művével vált nagy íróvá, a magyar irodalom egyik nagyasszonyává. Különleges, archaizáló stílusa egységbe foglalt, regénykeretbe illesztett esszét, tanulmányt, beszélgetést, ez volt lényegében az első posztmodern magyar regény, amely csak 1989-ban látott napvilágot.

...tűzveszélyes kéziratként őrizték
Makkai Ádámmal együtt az
Egy születésnap körül című kéziratot...

Még inkább tűzveszélyes kéziratként őrizték Makkai Ádámmal együtt az *Egy születésnap körül* című kéziratot, amelyben Ignác Rózsa megőrökíti azt a rémületet és negatív hisztériát, amely az ötvenes években december 21-ét, Sztálin születésnapját övezte. Az egész szovjet táboron rettegés ült e napon, mert aki nem sugárzott egyértelműen euforikus örömet e napon, azt akár ki is végezheték. Így hát az emberek az otthonaik falai között sem mertek természetesen viselkedni, boldogságot színleltek, hiszen a falnak is füle van. S eközben az Ignác Rózsához hasonló értelmiségiek kimondták: Az egész esztendő folyamán december 21-én megy le legrovidebb idő után a nap. Nem véletlen, hogy a sötétség napján született a világtörténelem legvérengzőbb diktátora, először Hitler, utána a nyugati hatalmak szövetségese. Makkai Ádám ezt az írást *A vádlott* prolegomenájaként értékeli, ez a könyv 1999-ben jelenik meg.

A vádlott igazi remeklés. A XIX. századhoz kötődő, extenzív totalitásra törekvő regényszerkezet-keretet tölti meg azzal a tradícióval és keresztény hagyományt egységbe foglaló, egyszerre tudományos és lírai esszéstílussal, ami Hamvas Bélára jellemző. Ám Ignác Rózsa stílusa sokkal expresszívabb, lendületesebb, áradóbb, mint Hamvas puritán esszéinek irálya. Életművének kutatója, Sturm László a *Kortárs* 2007 novemberi számában megjelent kritikájában a Szent Lajos király híd-

jának építkezésmódját emlegeti, persze nagyon áttételesen. Igen rendhagyóan, már-már aleatórikusan bontakozik a cselekmény. Az egyik látszólagos főszereplő, Dániel Ferenc (utalás szerepel arra, hogy az oroszlanbarlangba vetett Dánielről, az ószövetségi próféta újratestesülése is lehetne) először úgy világosodik meg, hogy nem azonosul az ötvenes évek elvtársi szellemével, ellenkezik a materializmussal, afféle pikareszk figuraként menekül a peremlétre. Ezért fegyelmivel eltávolítja munkahelyéről, bár kommunista főnöknője szerelmes belé, lesz belőle fizikai munkás, szállító, s közben belekerül egy hét fős, hozzá hasonlóan ideológiai okokból internált emberekből álló építőbrigádba, s hirtelen főhősből epizodista lesz. Ám a stílus olyannyira költőien dús nyelvezetűen szürreális, hogy a hét, különböző módon ellenes magatartást Sturm László szerint is akár egy komplex személyiség hét aspektusaként is értelmezhetjük, melyeknek közös vonása a tisztesség és rendszermegvetés. Hanna grófnő, a fiatal özvegy, ki gyermekét idejében átszöktette még Itáliába, a púpos Gulyás Gyula szocdem melós, Kaszás Pista szegényparaszt, Boriska a mélyvilágból érkezett nagyvérű leány, Tornos Berci kulák. A regény főszerepét vagy inkább a narrátor szerepét a mű második felében Kalotay Ákos, a kissé kívülálló, cinikus író veszi át. Ő szerelmes a grófnőbe, aki viszont Dániel társa lesz. Boris-kát, a csapat férfitagjainak vigasztalóját megesetten Kaszás Pista, a paraszt veszi magához. A csapat szétválk, egy része Jugoszlávián át próbál a szabadnak vélt Nyugatra szökni, ám annak is van szerepe, hogy nem tudjuk pontosan, kivel mi történik, összefonódnak a sorsok, akár egy posztmodern regényben. Annyit tudunk, hogy az egyik hős felrobban egy aknátnál, van, akinek sikerül a szökése, van, akit elfognak. Kalotay Ákos költői narrációjából csak annyi derül ki, hogy Dániel Ferenc megigazulva száll alá a bánya mélyébe, ahová büntetőtábori fogolyként kerül, *A vádlott* 1999-ben Jókai Anna ajánlásával jelent meg.

Iffjúsági regénynek álcázott történelmi példázatok

A Torockói gyász, 1958. Az 1702-es torockói vérengzés története. E ma is csodálatos, hegyek karéjába zárt, fehér falú, szász, székely, mezőségi stíuselemeket egyesítő, unitárius székely bányászfalu lakóinak IV. Béla kiváltságként úrbéri terhektől való mentességet s a bányászat által kitermelt javak szabad fölhasználását adta, mivel Székelykőnél, a falu felé emelkedő hegynél a torockóiak állították meg a tatárdúlást. E kiváltságot a török megszállók még Apafi Mihály, az utolsó, elvben „szabad”, valójában török befolyás alatt sínylődő erdélyi fejedelem regnálása alatt is tiszteletben tartották. Ám a „felszabadulás” után az osztrákok ezt a kiváltságot is elvették tőlük Erdély függetlenségével együtt. Az úgynevezett *Diploma Leopoldinum* sem védte őket, hiszen azt olyan fiskális ravaszsággal fogalmazták meg, hogy mindenki úgy értelmezhetette, ahogy akarta. A székelyek ellenálltak, ezért Rabutin francia zsoldos generális 1702-ben, egy évvel a Rákóczi-szabadságharc kitörése előtt vérbe fojtja a felkelést. A regény három fő részből áll. A vezérfonalat képező történetet Ignác Rózsa Kriza Katalin, a torockói unitárius lelkész leányaként-naplójaként meséli el (aki valóban élt, Kriza János, a nagy mesegyűjtő, mesefeldolgozó elődje volt). A leánynak két vőlegénye is volt, s mindkettőt akkor ölik meg Rabutin labancai az unitárius templomban,

amikor az egyikkel éppen házasságot kötne. A szörnyű vérengzést és annak utóéletét a „művelt francia nemzet” gyilkos fia, a főhóhér, Rabutin szemszögéből is megismerhetjük. A harmadik részből megtudjuk, hogy az 1703-ban elkezdődött Rákóczi-szabadságharc hogyan játszódik Torockón, s hogy a régi kiváltságot a torockói bányászok csak 1848 után kapják vissza.

E gazdag vonatkozású, hagyományos, esszé-utószóval ellátott történelmi regényként is olvasható remeklás valójában 1956-ról, annak szovjet és magyar kollaboráns megtorlásáról szól. Az is az álcázás eszköze volt, hogy a Móra Kiadó egyik ifjúsági regénysorozatában látott napvilágot.

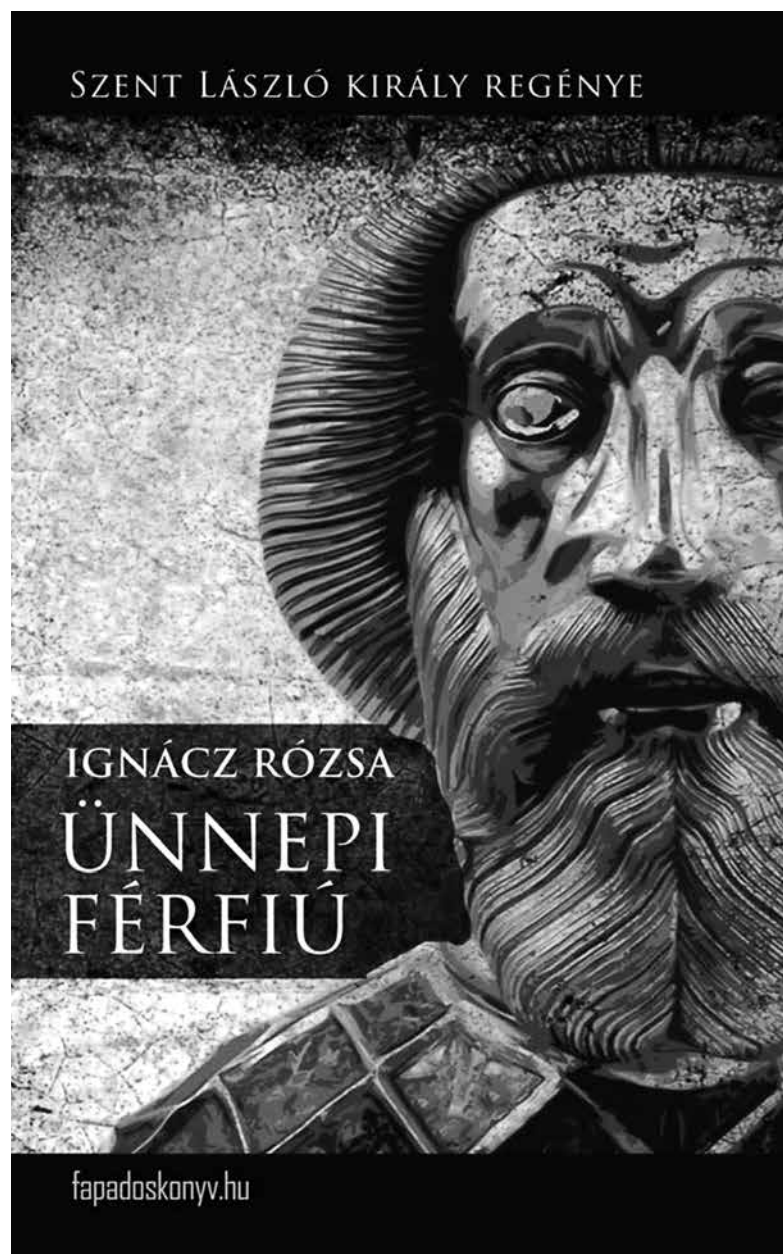
Névben él csak (Móra, 1977). 1830 után vagyunk, tizennyolc évvel a szabadságharc előtt. Magyarország a vele rokonszenvező, általa is szeretett, a napóleoni háborúk után három részre szakadt Lengyelországból számos forradalmárt fogadott be. A regény egy lengyel származású felvidéki, Sáros megyei, eperjesi, tehetséges fiú, Korinszky Kristóf életútját és a kedélyesen, vidékiesen léha sárosi, felvidéki létet mutatja meg a XIX. század harmincas éveiben. Korinszky személyazonosságát később egy vele egykorú lengyel menekült veszi át, s úgy menekül Erdélybe, Dézsre. S az alteregó erdélyi életútját is megismerjük. A hatalmas filológiai apparátust magában foglaló remeklás egyrészt megújít egy archaizáló nagyregény-hagyományt, ugyanakkor fölelevenít egy patriarchális, a maga porosságában is otthonos felvidéki és erdélyi nemesi világot is. Ez az ifjúságinak álcázott regény is kettős szerepű: megőrizve megelevenít egy olyan korszakot, amelyről korábbi nagyjaink (Dugonics András, Jósika Miklós, Jókai Mór, Kemény Zsigmond, Mikszáth Kálmán) sem írtak. Egyben modellezi a hetvenes évek Kádár-korszakának dagonya-világát is, ahol az emberek nagy része, belesajtosodva a semmittevésbe, már kezdi jól érezni magát. S immár nehéz megállapítani, ki a kollaboráns, ki az ellenzéki.

A regény harmadik olvasata a modern, személyiségserét megvalósító lélektani könyv, hiszen az eredeti személyét elvesztő lengyel patrióta számos sorstársával együtt névben él csak, egyszer expressis verbis elhangzik, hogy szinte minden lengyel menekült életében lejátszódott valamiféle személyiség csere.

Ismeretterjesztésnek álcázott modellteremtés

P*rospero szigetén (Magvető, 1960),* Ignác Rózsa ebben a hét részes portrészoroszatban igazi nagy kortárs színészegyéniségek, *Prospero: Ódry Árpád, Kaliban: Sugár Károly,* valamint Kiss Irén, Gál Gyula, Fáy Szeréna, Hettyei Aranka, Horváth Jenő, Vízvári Mariska, Bajor Gizi portréját örökíti meg. Ezek az igazi nagyságok olykor saját magánéletük feláldozásának árán is rendeltek alá mindent a nagy szerepeknek, s váltak életükben úgynevezett szent szörnyeteggé. S nem elhanyagolhatóak Ignác Rózsa úgynevezett útirajzai sem. Ezek közül talán a legérdekesebb a *Szavannatűz (Móra, 1970)* című remeklás. E kötet kisregények, novellák formájában ábrázolja az afrikai mélyvalóságot, ám burkoltan a Brezsnjev-, Kádár-kori Magyarország perifériális, vidéki nyomorát is elénk tárja. (További hasonló példázatos útirajzok, mesék: *Tűzistennő Havaiban, Vámos Magdával, 1961, Zebradob híradó, útinapló, Argentína viharszüneteiben, 1972, Hajdanában Zambiában.*)

Ezek a szórakoztató útirajzok is bizonyítják, hogy Ignác Rózsa erényt kovácsolva a szükségből megvalósítja az ókori poétika és retorika *dulce et utile*, alias: gyönyörködtess és használj esztétikai alapelvét. Mindent összevetve: Ignác Rózsa elfelejtett remekíróink névsorát gazdagítja. Egyrészt folytatja a realista nagyregény huszadik századelőn látszólag megszakadt, ám mások mellett Szabó Dezső, Kodolányi János, Babits Mihály, Németh László, Jókai Anna, Hernádi Gyula műveiben búvópataként tovább élő hagyományait. Másrészt különleges, archaizáló nyelvezetének keretébe foglalva a modern, formabontó lélektani regény alapképletét is eredeti módon fogalmazza újjá. Harmadrészt allegorizáló, szimbolikus múltba plántált jelen, és jövőképekből épít föl regénypéldázatokot, így új szint képvisel a Kádár-kor parabolizáló epikájának fősodrában is. Az ideológiamentes jövőről, sőt, ma úgy érezzük, az EU-lidércnyomásról is voltak rémvíziói. Az életmű legfontosabb üzenete: ha megőrizzük keresztyén hitünket és nemzeti identitásunkat, megmaradunk viszonylag kis létszámú nagy nemzetnek. Ha nem, akkor Isten irtalmazzon nekünk!

CSONTOS MÁRTA

A kötelességvállalás

mint a küldetéstudat attribútuma Reményik Sándor lírájában

Reményik Sándor azon költőink egyike, akinek gondolat- és érzésvilágát Istenhez való viszonya és etnikai hovatartozásból adódó küldetéstudata alakította. A Reményik-líra ilyen irányú tanulmányozásokor a korszak politikai, szociokulturális viszonyait feltárva nyerhet valós értelmezést a költői mű.

Reményik lírája teljesen atipikus szubjektum és atipikus objektív környezet terméke. Világlátása, öröklött családi háttere, emberi elesettsége, testi gyengesége jelenti a szubjektum speciális voltát – az objektív körülmények pedig a korszak politikai, szociokulturális és etnokulturális viszonyai között a felfokozott magyarságféltés sajátos érzékenységgel alakítják gondolat- és érzésvilágát. E tényezők kölcsönhatása révén teremtdőött meg az a transzcendencia iránti vággyal és magyarságféltéssel átszótt költői küldetéstudatra épülő eszmetörténeti egység, mely Reményik Sándor költészetének egyik jellegzetessége.

Élethelyzete, saját hagyományaihoz való kötődése, valamint más anyanyelvi kultúrákkal való együttélési szándéka alakítja identitástudatát: a költő a megváltozott politikai körülmények hatására kezdeményezi az interkulturális párbeszéd megvalósítását, a rossz kulturális közérzet pozitívrá változtatását. Ezt az új identitásfogalmat nevezi Papp Endre „kettős spirál”-nak, mely szerint az „identitás szüntelen párbeszédet feltételez saját hagyományunkkal, ugyanakkor más anyanyelvi kultúrákkal is. Meglévő azonosságtudatunk axiómájára támaszkodva belépünk a kommunikációs aktusba, s új benyomásokkal gazdagodva értjük újra magunkat benne”.

Reményik számára édesapja megeremtette a gondtalan élethez szükséges feltételeket, megerősítette benne a szabálytiszteletet, a megalkuvást nem ismerő elkötelezettséget, mely a költő lírájában éppúgy, mint publicisztikai jellegű írásaiban etikai következetességgel, formahűséggel, formafegyelemmel párosult. Így vall erről 1927 januárjában írt, *Az építész fia* című verse: „Való igaz: mindig volt alapom / A mélybe ástam szigorú falat. // Úgy hágtam emeletről- emeletre, / S szerettem a nagy, nemes vonalat.”

A költő életútjának ismeretében az is nyilvánvaló, hogy az apai örökség mellett anyja lelki alkatából hozományként kapja a melankóliát, a depresszióra való hajlamot.

Makkai Sándor Reményikkal folytatott levelezéséből képet kaphatunk a költő világnézeti hátteréről, filozófiai meggyőződéséről. Így ír Makkainak 1917. május 4-én Kolozsvárról: „Én hiszem, mert érzem, hogy a lét relativitásai minden perc sötét figyelmeztetésével szorítanak valami menedékhely, valami végső asylum, valami abszolút felé. (...) Nekem a művészet mint narkotikum kell, nem mint izgatószer”.

Reményik Sándor mindennapi tevékenységének középpontjában a költészet állt, melynek művelését élete fő céljának, hivatásának tekintette. Ahhoz, hogy predesztinálva érezte magát az önként vállalt, magányos prófétai szerepkör betöltésére,

tudatosan kellett egy maga teremtette élethelyzetben kiteljesednie, és hinnie kellett abban, hogy sorsa így rendeltetett.

„Hogy ne lehessen soha senkié, / És ne lehessen enyém senki se, / és legyen mégis a mindenkié...”

A küldetés vállalásához történelmi érzékre van szükség, különféle tényezők együttműködésének felismerésére, a felismert kapcsolatok jelentőségének belátására: tisztánlátásra és arra a kivételes adottságra, mely a természetes önzés mértékét a mások iránt érzett kötelességgel szemben alárendelt pozícióba tudja helyezni. Mi lehet vajon e magára vállalt, az „ember tragédiájá”-t átélő sors mögött? Mi lehet az a hajtóerő, mely ezt az utat választatja vele? Az utat, mely a maga számára gyötrelem, másoknak út, Istennek pedig dicsőség?

Tavaszy Sándor a költőt folyamatos belső küzdelmében jelenítette meg: „az volt az ő legnagyobb fájdalma, hogy gondolatai nem ölthettek testet, szemléletei és cselekvő erői nem jutottak el a tettek határáig”. Reményik az Erdélyben maradást a maga számára egyszerűen kötelezővé tette, s ez a felfokozott erdélyi öntudat munkált benne más emberekhez fűződő viszonyában is.

*Reményik az Erdélyben maradást
a maga számára
egyszerűen kötelezővé tette...*

Reményik szándéka nem az volt, hogy merész líraelméleti újításokkal álljon elő, hanem az, hogy a hagyományok átörökítőjeként a maga összetéveszthetetlen hangján szólaltassa meg a transzcendens létezését, valamint a nemzettudatunk egyedi módon gazdagító gondolat- és érzésvilágát. És ha már a magánéleti boldogság nem juthatott osztályrészül, a másokért vállalt küldetéstudat teljesítette ki életét. Költészete időnként túlfűtött retorikájával, esetenként gondolati sztereotípiáival is nem pusztán a született költő tehetségének és a későbbi pallérozottságának köszönhető, hanem annak is, hogy milyen fogékonysággal és érzékenységgel reagált lírájában mindarra, ami korábban történt.

Hol található a költő transzcendens élményvilága és magyarságtudata? Egészen pontosan ott, abban a spirituális szférában, melyben emberileg kiteljesedett, és amelyben költői arculata is egyedivé válhatott: az elveszett Paradicsomban, az elveszett Erdélyben.

Végvári versek című kötetében olvasható *Nyugodt vagyok* című versében a költő még bátran szembenéz a kihívással: „Nyugodt vagyok, / Jöhet akármi sors: készen talál, / S nem egyedül talál: / Mögöttem egy megbántott nemzet áll.”

A harcos hangvétel azonban hamarosan átvált a tőle megszokott filozofikus-kontemplatív beszédmódba. A nemzeti ön-

tudatban a hagyományos elképzelések szerint lenni kellene harckészségnek, cselekvésre ösztönző erőnek. Ám Reményik szerint az erdélyi magyarság öntudata más jellegű.

Első kötetében, a *Fagyöngyökben* (1918) az erdélyi gondolat elsősorban még a természet esztétikumában jelenik meg. A Petőfi-státust idéző *Végvári versek* (1918–1921) néhány évvel később elemi erővel szólalnak meg. A *Műhelyből* (1924) című kötetben már a determináltságát, sorsát vállaló ember hangja szólal meg.

A kötelességvállalás mint a küldetéstudat attribútuma Reményik Sándor életművében legtisztábban *A műhelyből* című kötetben szólal meg.

*Kötelesség: Te mázsás Kanti szó!
Élőnek élet elixirje vagy,
A haldoklónak is – injekció.
Kötelesség, Te mázsás Kanti szó
Csak Te ne hagyj el, te maradj velem,
Áltass, hogy tennem kell, amit teszek.*

A kötetben „a saját lelkét rendeli egy kínokban és gyönyörökben égő, önmagát tépő és vádoló, saját sebeiben elmélyedő és maga-magát felszakító, szemléltető áldozattá”.

Reményik a *Pásztortűzben* megjelent cikkében hangsúlyozza, hogy „a célok által világosan meghatározott szellemi tevékenység már politikai tevékenység”. A művészi alkotásnak pozitív erőfor-

rásból kell táplálkoznia, megfelelő rendező elvek alapján: ez a teremtő elv tud formát adni a gondolatok megjelenítésének. Az igazi erőforrás a művészet, mely mindig „egészséges”, és amelyben a költő megtalálja önmagát, még akkor is, ha „a sors erőtlen játékszerré tette őt”.

A *Műhelyből* című kötetben számos vers ad hangot a szolgálat és a szerepvállalás fontosságának. A *Mindennapi kenyér* című versben például ezt olvashatjuk: „*Kenyer vagyok, mindennapi kenyér / Ha tollat fogok: kenyeret szelek. / Kellek, tudom. Kellek nap-nap után.*”

Reményik Sándor romantikus pátoszu küldetésvállalása igazán akkor érthető, ha ezt párhuzamosan vizsgáljuk az újonnan szerveződő erdélyi irodalomban betöltött szerepével. Reményik a „*jobbik énje tiszta lángja*” akart lenni, ami „*ott ég mindenki asztalán*”. Az elkötelezettség intenciója jelenik meg többek között a *Gát* című versében, mely erkölcsi célzattal rajzol parabolikus ívet: „*Állok – és nem ingat semmi csáb. / Se gúny, se gyűlölet, se szeretet. / Én végigjártam ezt a szerepet.*”

Reményik mindvégig kiállt a keresztény credo és az erdélyi magyarság sorskérdéseinek felvállalása mellett. Azok a filozófusok és filozófiai munkák, melyekkel a költő stúdiumai során találkozott, költészetére is számottevő hatást tettek. Magára nézve kötelezőnek érezte Kant filozófiájának azt a megállapítását, mely szerint az erkölcsi törvény jelentősége éppen abban rejlik, hogy vágyainkon és hajlamainkon felülkerekedve képesek vagyunk tisztán morális ösztönzésre cselekedni. Ez a kategorikus imperatívusz olyan erkölcsi parancs, melyet az emberi akarattól független erő határoz meg. Reményik a szabadságot kanti értelemben, e felelősség törvényének jegyében képzelte el. „*A törpeségem csupán az enyém / S velem hanyatlik el, / De ezeket emel / A végtelenbe zengő költemény.*”

Reményik Sándor Somló Bódog jogbölcseleti óráin az újkantiánus Böhm Károly fejtegetéseiben ismerte meg a szabadság eszmetörténeti megalapozhatóságát. Eszerint azért kell szabadnak lenni, hogy a kötelességek teljesíthetők legyenek. Böhm eszmetörténeti tájékozottsága, szellemi attitűdje jól kapcsolódott az énközpontú, humanista valláskritikához, ugyanis az „*ami az embert fizikai, érzéki létében érinti, önmagát, mint szellem kifejezi, és megjelenik a világban, mint önmagának célja*”: „önérték”. Böhm és Reményik egyetértettek abban, hogy a küldetést teljesítő költőnek – akárcsak a filozófusnak –, nem családjá és barátai sorsáért kell aggódnia, hanem az igazságért kell küzdenie. Nem újkeletű ez az álláspont. Már Epiktétosz is hangsúlyozta, hogy az olyan ember, akinek küldetése van, éljen nőtlenül, hivatásának.

Bölcseleti érvekkel könnyebb megérteni, miért képes Reményik mellőzni az egyéni boldogságot, miért tudja szenvedélyesen hangsúlyozni, hogy kötelességét csak annak a szabadságnak a birtokában teljesítheti, mely mentes a személyekhez köthető elkötelezettségektől: hogy nincs szüksége a magánélet mikrovilágára, melyben nem tudja lényét a közösség érdekeiért mozgósítani. Egyéni elhivatottsága tudatos sorsvállalás, tanúságtétel, cselekvésre ösztönzés, miként *Hangszerek* című dinamikus versében olvashatjuk.

*Van költő, kinek lelke kürt
És riadót az Idő fűj bele,
És hangját szikla-lelkek verik vissza,
És hangjával egy ország lesz tele,
Van költő, kinek lelke kürt.*

További mérlegelést igényel, hogy a költő életében keletkezett hiátus betöltésére a tiszta ész miként tudta az akaratot úgy motiválni, hogy prófétai küldetését tekintse élete primordiális vezérlvének. Az önszeretet is lehet önzés nélküli kötelesség, mely úgy motivál a feladatok teljesítésében, hogy egyidejűleg alkalmasak legyünk mások szolgálatára is, tehát páratlan szeretetre szólít fel minden ember iránt.

Elkötelezettséget vállaló, vallomásos sorai költői állásfoglalását tükrözik *Mi marad meg?* című versében.

*A hivatottak sokan vannak,
A választottak kevesen
Egy ügyet védtem az utolsó csepp vérig:
Mit érdekelnek korok, emberek,
S hogy meddig emlegetik nevemet,
És meddig élek énekesek ajkán.*

Reményik Sándor küldetését olyan kötelességnek tekinti, mely az erkölcsiség imperatívusza – és úgy vállalja ezt a küldetést, mint Krisztus a keresztet, melyet az Atya akaratából vitt. Az önként vállalt szenvedés még hitelesebbé teszi a küldetéses elkötelezettséget: „*Én nem rettegek kegyetlen kezétől / A megtermékenyítő fájdalomnak.*” A kanti megállapítás afficiálja Reményik egész gondolatmenetét: a küldetés teljesítésének útja vezet el Istenhez, aki a legfőbb jó megtestesítője, aki a priori létezik, és nem más okok idézték elő. Reményik transzcendencia iránti belső szükséglete és nemzetféltő küldetéstudata egyazon szellemi és lelki térből ered.

A költő introspektív, lelki ember, aki önvizsgálattal folyamatos analízist, önértékelést végez, ám eszközei csak a szellemi szférában vannak a birtokában: lelki-spirituális adottságai ugyanis nem esnek egybe a külső feltételekkel.* A Reményik költészetére az erdélyi magyar lírán belül különös figyelmet fordító Babits Mihály úgy gondolta, hogy a magányosság terhének viselése manifesztálódik az alkotói tudatban, így a költő önmegvalósítása nem a magánélet harmóniájában keresendő: „*a költő szerelmei igen gyakran inkább csak szeretkezések vagy a másik végletben intellektuális barátságok.*”

Csontos Márta Körlevél

Már nem tudom, mi az,
ami hozzám tartozik,
pedig fölvezetted, Uram,
az egész készletet, s magamra
hagytál a választással.
Meggyújtottad nekem a kísértés
lámpáját, s közben kijelölted
a hozzád vezető utat.

Pedig láttad, nem tudok jól
egyensúlyozni szent köntösöd
peremén. A kozmikus kanyarban
már nem hallottam intő szavad.

Reményik alapvető egzisztenciális élményei – elhivatottságtudatának kiemelésével – alárendelt szerepet kapnak az önteremtésben, sorsának, életútjának követésében.

„*Várom, hadd jöjjön ihlet és erő*” (...), „*Emeljen föl a vihar vállain*” – hangoztatja a *Fák alatt, szélzúgásban* című versének sodró lendületű soraiban. A haza iránti elkötelezettségének olyan formája ez, mely a meggyőződés, a helyes döntés boldogító érzését percepiálja.

*Egy ügyet védtem utolsó:
Mit érdekelnek korok, emberek,
S hogy meddig emlegetik nevemet,
És meddig élek énekesek ajkán,
Ha földi parttól eloldódott sajkám?
Ha így éltem, ha így alkottam én:
Beiktatózott ez a költemény
A világ örök fundamentumába,
Isten szívébe és önnönmagába.
S nincs, ami onnan kitépje, kivágja.*

„*Az erdélyi költő erkölcsi megigazolását és keresztény testvériséget hirdető költészete nagyjából olyan ívet jár be, melynek az Evangélium és az Apokalipszis jelöli ki a vonalat.*”

Mindezeket összegezve elmondható, hogy Reményik Sándor úgy szól a traumatizált magyarsághoz, hogy egyértelműen konstituálja szellemi önazonosságát. Alkotása egyidejűleg önalkotás is, melyben „magányos gyertyaszálként” is képes arra, hogy világosságot vigyen a világba.

* A *Félig élt élet* című, Reményik Sándor és a kortárs Olosz Lajos levelezését összegyűjtő kötetben megtalálhatjuk Reményik azon sorait, melyekben hangsúlyozza, hogy testi-lelki adottságai révén folyamatosan „*turkál a maga szemétdombján*” azért, hogy megtalálja azokat az értékeket, melyek elviselhetővé teszik számára a világot. A költő önmaga számára is megerősíti itt, hogy „*boldogságunk fő akadályja nem a világban, hanem a magunk lelki szervezetében rejlik.*” (Olosz Lajos és Reményik Sándor levelezése 1912–1940, szerk. Kis Olosz Klára, Kolozsvár, Polis, 2003, 84.)

Lettem volna engedelmes lázadó,
ha nem fújnak riadót az angyalok.
A gyors pályamódosítás révén
ellöktél magadtól, mert
a föld-szagú újszülött nem volt
méltó mennyei gyártmány.

Most írok Neked, s az angyaloknak
körlevelet, lelkipostán továbbítom
elsőbbségivel az üzenetet, s milliméterenként
araszolok hozzád, hogy lehessen
új prototípus érdemeim elismerésével.

Legyek rémképe régi önmagamnak,
de ne legyek statisztá égi seregdedben.
Mennyei poszteredre írd ki nevem,
legyek összekötő a vonzások között,
legyek énekek éneke a kottalapon.

Bekével Iratoson

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

(és Pesten, Aradon, Kolozsvárt...)

F1960-ban jelent meg az *Igaz Szóban* (Marosvásárhelyt) *Az iratosi harmadik fiú* című írása kisiratosi élményeiről. Később Beke György (1927–2007) visszatért a csanádi faluba, mert áttelepülve Csonka-Magyarországra az 1990-es években az erdélyi tájra aradi-temesközi részét írva e korábbi tapasztalatai alapján számol be rólunk is. A *Barangolások Erdélyben* című sorozat 4. darabjaként 2002-ben a *Bartók szülőföldjén* című kötet lát napvilágot, benne a rólunk írt oldalakkal. Ebben az esztendőben, 2002-ben Aradon és (Kis)Iratoson újra megfordul. Azaz legalább háromszor járt Iratosunkon, s kétszer írt is rólunk.

Kisiratosi társaságban hamar előkerült *Az iratosi harmadik fiú* című egykori írás, amely általános iskolai olvasókönyvben is szerepelt. Ráadásul mindig úgy emlegették, hogy az Szanda Antalnak, a helybéli közös gazdaság sokszorosan kitüntetett, nagynemzetgyűlési képviselő elnökének a főmagasztalása volt. Mert hogy évtizedekig országosan jó a híre az általa vezetett, a román megszállók által kisiratosiból dorobáncivá „varázsolt” kollektívának, s ehhez hozzájárulhatott ez az írás is.

Ficzay Dénes aradi irodalomtörténész emlegeti 1980-ban, Beke korábban írt a kisiratosi közös gazdaságról, arról, hogy a faluban sosem volt bűncselekmény, a rendőr sakkbajnok lett, mert nem volt dolga... Ez az írása „*Benne volt az egyik iskolai olvasókönyvben*”.

Hogy jó hírű a tsz-ünk, elsősorban nyilván a helybeliek szorgalmának, tehetségének, no és a kitűnő iratosi földnek köszönhető. Amihez, valamennyire, valóban hozzájárulhatott a kolhozelnök hozzáállása.

...a faluban sosem volt bűncselekmény,
a rendőr sakkbajnok lett,
mert nem volt dolga...

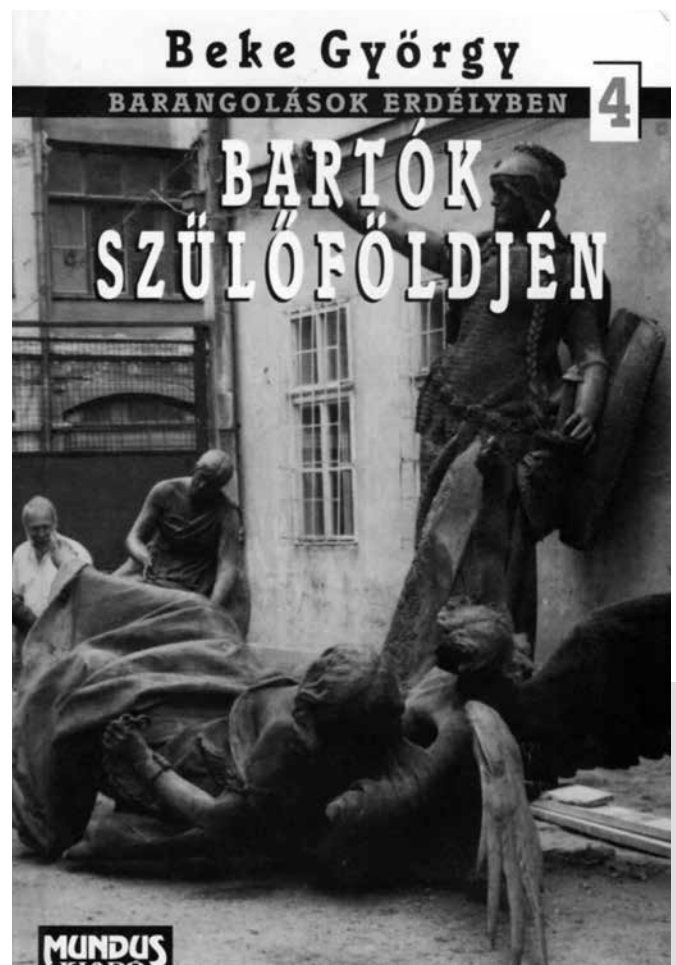
Ám most – 2020-ban, hogy kikereshettem ezt az írást a világháló (erdélyi) *Digitékán* – kiderült, róla épp annyit ír a szerző, mint a többi említett tsz-tagról, tsz-vezetőről. Vagy még annyit sem! Épp csak megemlíti egy fősorolásban a szerző, Beke György.

Ez a másik meglepetés! Nagyobb, mint az előbbi. Merthogy Beke, az erdélyi otthonirodalom (Páskándi Géza fordulatával élve: műveltebb nyelveken szociográfia) vezéralakja követte el. Országjárásai egyikének terméseként. S 1960-ban, tehát elég rég. Épp 60 éve.

Hogyne, érződik rajta az a lelkesedés, amely akkoriban áthatotta a kolhozista értelmiséget – amely nyilván kötelező volt a „valóságföltárára” vállalkozó újdondászok számára. Amely

áthatotta a nem kollektivistát, de a helyiek gyarapodása láttán örömét elhallgatni nem tudó értelmiségit is. Másképp leírható volna Beke egyetlen sort?... Nem hogy a napisajtóban, de irodalmi folyóiratban sem. Ami a közreadó *Igaz Szó* című „székelyvásárhelyi” lap volt.

Aztán jött Beke újabb találkozása Iratossal. *Barangolások Erdélyben* című hatalmas vállalkozásában Orbán Balázs nyomdokain járva írja le, mit lát az erdélyi (és moldvai) magyar falvakban, városokban az évszázad utolsó harmadában. Túl már az előbb említett korszakon; amennyire lehet, szabadon... Legalábbis az időben előre haladva egyre szabadabban fogalmazva. (A sorozat – korábbi kutatóútjai nyomán – áttelepülése után már Budapesten születik.) Természetesen a magyar Erdélyt térképezve. Hiteles korpépet adva arról, hogyan teltek a Romániába kényszerített nagytáj magyarságának mindennapjai a XX. században.

A sorozat negyedik kötete, a *Bartók szülőföldjén* Arad, Temes és Krassó–Szörény maradék magyar világát tárja föl. (Kis)Iratosunkról is szót ejt – nem is akárhogy. Nálunk is letanyázva.

Megyénkben természetesen Aradon időz a legtöbbit, de Lippa, Pécska, Világos, Kisjenő s Erdőhegy, Seprős, Zerind, Ágya, Majlátfalva... és Kisiratos szellemi értékeiből is igyekszik minél többet fölmutatni. Kovács Ferenc népköltési gyűjteménye, Godó Mihály jézustársasági atyának az egyházához és fajtájához való rendíthetetlen hűsége, a körorvos Almási Béla Máltai-ház építő szorgalma, Kása Antal helytörténeti gyűjteménye, Benedek Sándor művelődésszervező buzgalma, valamint az általa a település lelki fiának nevezett falurajzíró működése nem került el az Erdély-járó kincskereső, Beke György figyelmét.

Bekével 2002 nyarán szerepeltem iratosi és aradi könyvbe-mutatón, s a Máltai Házban volt szállásunk. Akkor készült el a táj magyar világával foglalkozó riportkönyve.

Könyvét (pesti lakásán, a közös aradi út előtt) így ajánlotta e sorok rovójának: „*Sarusi Miskának, jó barangoló társamnak, baráti szeretettel Beke György*”. Hogy Iratoson a Beke kíséretében lévő Z-vel hármásban végigosztozzuk az éjszakát.

Beke Györggyel és az Arad megyei kötődésű Z-vel Kisiratoson szálltunk meg, s – jóféle ménesi borocskát kóstolgatva – a fél éjszakát végigbeszélgettük, -vitáztuk. Az volt a szópárbajra jellemző, hogy a végén az egészet azzal a tanulsággal zártam (miután Z rendre magára maradt, mi Bekével majd’ mindenben egyetértettünk), hogy állítólag a baloldali értelmiségre a doktrinárság, a népiekre (a „rágalom” szerint) a földhözragadság jellemző. Míg Z-ék az elméleteikből kiindulva igyekeznek megérteni a valóságot (nem sok sikerrel, mert az elmélet zsákjába tuszkolnák a valóságot), mi, „népiek” a tapasztalataink

alapján próbáljuk megérteni, mi történik velünk, s abból kiindulva szeretnénk meglelni az igazságot... Nemcsak Beke, Z is elfogadta „bölc” meglátásomat.

Nem én találtam ki ezt a találónak vélt csoportosítást, akkoriban olvastam valahol. (Abba már nem bonyolódunk, hogy mi Bekével valószínűleg annyira vagyunk jobboldaliak, amennyire baloldaliak.)

Gyurka bátyám Pesten megszervezte az Írószövetség falukutató tagozatát. Ő lett az elnöke, engem alelnöknek hívott maga mellé. Sok dolgom nem volt, ő intézett mindent. Már azt a keveset, amelyet e tisztség ránk rótt. E minőségemnek köszönhetően jutottam el egy alkalommal – nagy örömmre – Kolozsvárra (és az unitárius Mészköre), az otthonirodalom erdélyi művelőinek a körébe.

Kedvelt, s ennek hangot is adott. Aradon együtt szerepel-tünk, Iratoson Almádi Bélának köszönhetően a Máltai otthonban együtt töltöttünk egy estét s fél éjszakát kiadós baráti beszélgetéssel. Pesten az Aréna úti otthonában fogad, ismerkedjünk, barátokozunk... S hív, jöjjenek máskor is, vár! Az Írószövetség választmányi ülésein mellém telepedik (én ömellé), hogy én súgjam (másokat kényszerűségből zavarva jó hangosan) a fülébe, ki mit mondott, mert alig hallja.

Népi? Inkább csak: nemzeti. (A kettő nálunk ugyanazt jelent.) (Népinek mondhatta volna magát – több-kevesebb okkal, s ha nem fordul szembe a fajtájával – Kádár és Horn is. Pedig... micsoda különbség!) (Az. Ég és föld.) (Mert ők nemzetiék hogy lettek volna.)

(Ellenben...)

(Aki hozzá hasonlóan gondolkodott, annak:) Szeretni való ember volt.

SARUSI MIHÁLY

Volt egyszer egy nép

A lív költészet nyomában

Olvasólámpa

KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Történelmét, szellemiségét, lelkét hozza közel hozzánk egy könyvecske, amely a lívekről mesél. Válogatta, fordította, a bevezető tanulmányt Pomozi Péter írta. A tudós szerző szívében viseli e nép sorsát. 2017-ben a *Korunk* című folyóirat Baltikumról és a balti kultúráról szóló tematikus számának a bemutatóján már beszélt erről. Előadásának ezt a címet adta: *A lív költészet nyomában – Egy eltűnt nép lírai újjászületése*. Megtudtuk, meghalt az utolsó lív. (Erről többféle hír keringett, ki is volt ő, mikor halt meg? A legutolsó adat: a legutolsó lív 2013-ban 103 évesen halt meg.) Nincs már élő lív ember. Kihalt egy nép. Mi maradt utánuk, mi maradt belőlük? Nyelvi nyomaikon követhetjük őket, megtudhatjuk, mit éreztek, mit gondoltak. A tudományos tartalom művészi szálakon vezetett bennünket. Barangoltunk a tájon, az ismeretlen vidéken. A tradícióik sűgnak, elégiára hajlítanak, s ha nem állunk ellen, lelki

szemeink visszaidézhetik a múltat, az érzellemmel teli szemlélődés tölti a tartalmat. Líra nélkül mondd, mit ér az élet?

Az emberszeretet hajtja Pomozi Pétert, amikor egy karcsú kötetbe sűrítve szól az elnémuló nyelvekről, az olvadó kultúrákról, egy eltűnt nép lírai újjászületését szorgalmazva. Személyesen is járta a terepet, bandukolt a Rigai-öböl kanyarulatai mentén. A mai Lettország és Észtország között, a mai Rigától északra eső vidékén járunk. A bevezetőben a szerző elkalauzol bennünket tájra, történelmi időkbe. Népek sorsának mára érvényes tanulságaival. Megtudjuk, hogyan győzött először a nyelvi túlerő, majd az 1944-es szovjet megszállás, a vörös terror előli menekülés végleg megpecsételte a kis nép sorsát, „*a szögdrót csak beteljesítette a végzetet*”.

A könyv mindössze 40 oldal, lüktető sorokkal, három költő költeményeiből válogatva. Baiba Damberg(a), kuramaai ha-

lászfalucskában született, grafikus, képzőművész, Valt(s) Ernštreit(s), kurlandi lív származású filológus, 2018-tól a Rigai Egyetem Lív Központjának vezetője, Pajusalu Karl (alkotói nevén Kempfi Kárl), ősei a salatsi lívek ősi földjéről származnak, az Észt Tudományos Akadémia nyelvész tagja, a Tartui Egyetem professzora. Egy 150 éve feledésbe merülő, alig lejegyzett nyelv költészetéről van szó. Aki ezt eldalolja „poraiból támadt fönix vagy etnofuturista” hírnök, találgatja a kutató-szerző. Az olvasó ízelítőt kap e különös nyelvről, a versek tükrös szerkesztésben két nyelven egymás mellett, a fordíthatóság néhány érdekes nyelvészeti kérdésével. Nemcsak nyelvészeknek, a nyelvet szeretőknak is igazi csemege. Verstani elemzésnek nincs itt a helye, többet mond néhány idézet.

Az emberszeretet hajtja Pomozi Pétert, amikor egy karcsú kötetbe sűrítve szól az elnémuló nyelvekről...

„Kétnyelvűnek születtem én, / Apám mit sem mondott róla, / s a padban szépen tanultam / anyám adta lett nyelvemet, / német és orosz éneket, / kavargó táji színeket. (...) És most, tenger, bocsáss meg nekem, / s a végzettől óvd magad, / uraink kockát vetnek itt. / És ne engedd, óh Istenünk, / még, hogy nyelvünk / temetőnk harangját / kondítsa.” (Damberg) „Millió telefonvonalunk van, / mik földrészeket kötnek össze. (...) Mindenünk van – áruhegyek / és kocsik meg rádió, / csak szívünk hullámai / csendesek, rejtőznek nagyon. / És a

dróthatár / mely földüinkből szakított, / akárcsak hajdanán, / mindmáig szívünkön nyargal át. / Mintha álomból ébrednék s kezdettől tudnám, / hogy átmennék még e határon, át a széleken, / hol fényes a nap. Vannak barátok s szél füttyül / a fák között. / Az a kis világ az életem.” (Ernštreit)

Séta az ismeretlenben, megindító, elgondolkodtató, a sorok szomorítanak, de dacosra is hangolnak. Lív földön járunk, egy kihalt nép nyomain. A borítókép: tavaszi alkony a Salatsi lív parton, a hátsó belső lapon a záró sorokkal: „s a tenger mindüinknek hozhat még / kéklő szívet, lív homok lelkét, / s szertelen habzó fehérséget / a hullámok és a vadon honából.” Kempfi Kárl üzen így a parti falu mentén. És azon töpreng, hogy lehet az: Minden elmúlik egyszer... Kérdéseire a „mama” válaszol: „nem fiam, a minden másként múlik el / a minden nem hangya, híd s hajó / a minden maga a kérdés, / s e kérdés múlik el / ha nem szólalsz többé / minden elmúlt már”.

A bevezetőben megismerhetjük a helyet, a nép történelmét. Az álom és a valóság határán járunk. A kitűnően megkomponált műdarabot a tájról készült, a versek hangulatához illeszkedő fotók képi harmóniába fonják. A nyomdai kivitel művészi formába csomagolja a lírai történetet. Volt egyszer egy nép. Hogy milyen volt? A következetes, elkötelezett kutató-alkotó közvetítésével mi is tudjuk immár. Szív kell hozzá, s pengetni a líra húrjait.

Sz. TÓTH GYULA

Pomozi Péter: A szív hullámai – Mai lív líra. Finnugor Népek Világkongresszusa Magyar Nemzeti Szervezete, Budapest, 2019

BERG ÉVA MÁRIA

Arany János tanárkollégái Nagykőrösön

Salamon Ferenc

Arany a forradalom és szabadságharc elvesztése után és barátjának, Petőfinek elvesztése után egy időre a Nagykőrösi Református Gimnáziumban talált menedéket.

Milyen hangulatban fogadta el a menedékvárost s a menedék tanári foglalkozást?

„Letéstem a lantot. Nehéz az. / Kit érdekelne már a dal?”

Ilyenben.

1851-től ott tanított, olyan emberekkel, akik közül rajta kívül még hatan előbb-utóbb a Magyar Tudományos Akadémia tagjai lettek. Soroljuk itt fel őket, mert nem egy hétköznapi tantestület! Salamon Ferenc, Szabó Károly, Szász Károly, Szigeti Varga János, Szilágyi Sándor és Tomori (Theodorovics) Anasztáz. Leginkább történelmet és matematikát (Arany magyar nyelvet és irodalmat) tanítottak, volt, ki latint vagy görögöt, de kivétel nélkül élő idegen nyelveken is tudtak, műveket fordítottak a tanítás mellett.

Honnan volt az energia, kérdezem, egy letargikus, örömet és célját vesztett korban kutatni, könyveket írni, és hogyan jutottak forrásanyagokhoz, akiknek minden délelőttjük tanítással telt, amikor vonatközlekedés az országban csak imitt-amott volt még, amikor az utak októbertől ápriliséig járhatatlan sártengerré váltak?

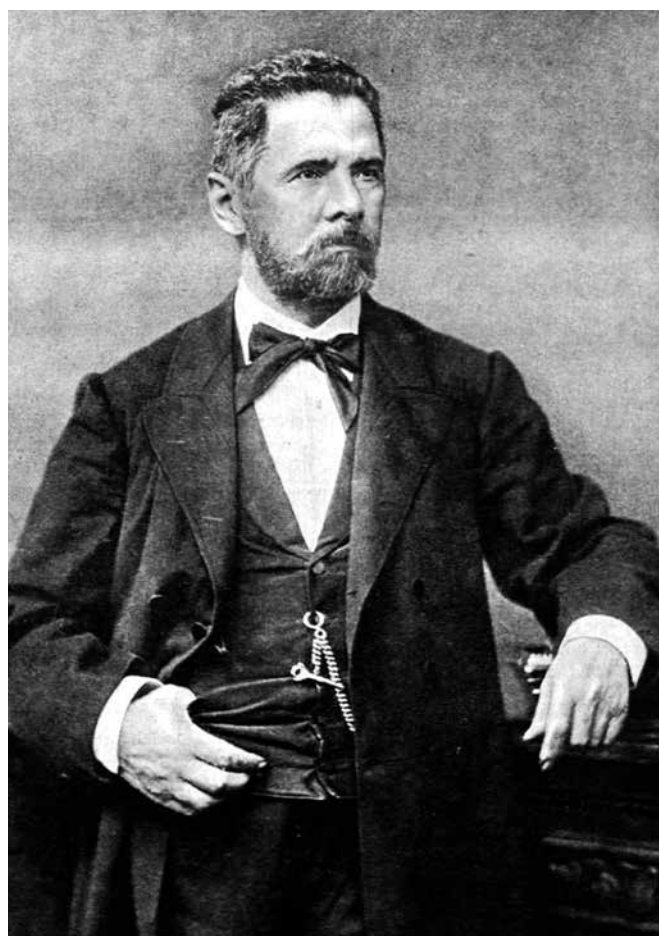
Széchenyi jóvoltából már létezik az Akadémia Pesten, könyvtára egyre gazdagabb, de oda el is kell jutni valahogyan. Postán rendeltek anyagot könyvtárakból? Az is hogyan jutott el hozzájuk? Hogy tudtak egy-egy jelentős könyvtár (a közelben Kalocsán, Kecskeméten is volt ilyen) katalógusához hozzáférni?

Vegyük közülük először szemügyre Salamon Ferencet, akinek 431 oldalas, citromsárga kötete itt fekszik az asztalomon. (*Magyarország története a török hódítás korában*, Heckenast, 1864.) Második kiadás. Három évvel e második kiadás megjelenése után Salamon már a MTA levelező tagja volt. Irodalomkritikus és lapszerkesztő Pesten, három lapnál is fontos munkatárs, az akkori *Magyar Hírlap*, a *Vasárnapi Újság* és a *Pesti Napló* gárdájának tagja. Mert az igazsághoz tartozik, hogy ő csak egyetlen évet töltött Nagykőrösön matematikát tanítva, az 1854-es évet, de ettől számított tíz év múlva óriási művének már a második kiadása forog közkézen, és ezt a könyvet meg is kellett írnia előbb.

Hamarosan még egy művet tett le az asztalra, *Az első Zrínyi-ek* címűt (1865, Heckenast). Nem tudom másképpen képzelni a két könyv párhuzamos készülését, mint hogy az így-úgy asztalára került nyersanyagai több irányba is vezettek, és ezekből tudta párhuzamosan írni a két könyvet.

Honnan jött, hogyan jutott el idáig Salamon Ferenc? A fiú 1825-ben született Déván egy református tiszteletes – úgy tudjuk – egyetlen fiaként. Tizenegy éves korában apja elviszi a híres nagyenyedi kollégiumba barátjához, Szász Károlyhoz. Mire a gyerek az érettségéig eljutna, apja meghal, és az addig is szerény papi jövedelem, mely lehetővé tette tanulását, megszűnik. Napi két cipó jár neki az oktatási intézménytől mint árva papfiúnak, és évi 100 Ft ösztöndíj. Koplalásra éppen elég. Házitanítói állást kap egy bárónőnél, és közben tanul, jogot végez. Nemcsak azt: nyelveket is tanul.

Természetesen részt vesz a szabadságharcban. (Csucsánál egy ágyúkerék átmegegy a lába fején, s ezért kényszerpihenő várja, de ez idő alatt sem képes semíttevérsre: magánszorgalomból süketnéma gyerekekkel foglalkozik.)

Salamon Ferenc

Azután következik Nagykőrös, majd (valószínűleg többszöri pesti látogatása következtében) a pesti elhívás.

Nagyon fegyelmezett, pontos, rendszerező és igen nagy munkabírási ember. Egyetlen fönnyaradt arcképéről komoly, nem túl derűs tekintet néz ránk. A kálvinista nevelés minden biztonnal hozzájárult ahhoz a meggyőződéséhez, hogy legnehezebb napjainkat az értelmes feladat, a hasznos, mások érdekében is történő munkavégzés elviselhetővé teszi. (*Orando et laborando.*)

Nem egy hasonló nézetű társa volt jelen a korabeli Magyarország értelmiségi társadalmában. Ez Salamon Ferencnek a török hódításról szóló könyve bevezetőjéből is kiderül. Amikor arról beszél, hogyan jutott forrásanyaghoz, többek között említi Hornyik *Kecskemét város története* című művét, a *Nagykőrösi krónika* című (névtelen) művet, Ráth Károly közleményeit, az Akadémiai Levéltárban található számtalan török nyelvű levelet, melyeket Repiczky János fordított le magyarra (önszorgalomból), valamint Pest Megye Levéltárát, önfeláldozó vezetőjének, Gerlóczy Imrének külön köszönetet mondva.

Amit *Az első Zrínyiek* című könyvéről mond el annak bevezetőjében, az is igazolja, hogy társadalmi vagy inkább összemzeti hasznót vár el a könyvtől. Csak két részt írt meg a családtörténetből. Az első, mely a szigetvári Zrínyi őseiről szól, *Brebiri grófok* címet viseli. A második: *Zrínyi Miklós, a szigetvári* címet. Munkája céljáról ezt mondja:

„Mindkét könyvben a feudális korszak főurainak a haza egy részében való döntő szerepét és az államhoz való viszonyát mutatom fel. Nem hallgatom el a régi oligarchák kártételeit, de kiemelem érdemeiket is, ami talán nem fölösleges oly korban, mely a polgári és a népelem emancipációjának kora, amelyben a közvélemény túlbuzgalmában hajlandóvá lett csak rosszat érteni feudalizmus és várúr elnevezések alatt, s midőn elterjedt vélemény, hogy az egykori várurakban semmi hazafiság és magasabb politikai elvekig való emelkedés nem volt meg, hanem igen kevés kivétellel mindenik csak magán érdeke előmozdításának eszközüül használta föl a közügyét.”

Ez nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy Salamon Ferenc fölállozza „korszerűségét” és népszerűségét a történelmi objektivitás oltárán. Csak nagy történésekről mondható el ez.

Maga a citromsárga borítójú könyv nem mesél történeteket a török hódoltságról. A szerző másra törekszik: az évkönyvek és pasáktól bégeknek írt levelek tanúságát arra használja fel, hogy a török államszervezet működését rajzolja meg az elfoglalt területen. A hódítás mechanizmusát csakúgy, mint az adózását. (Rájövünk, hogy Gárdonyi nagyon pontos ismeretekkel bírt erről. Talán éppen Salamon könyvéből.)

A török várakban szeret lakni, de egy-egy vár megszerzéséhez előbb elpusztítja a környezetet. Fölégeti, kipusztítja a falvakat. Rabláncra fűzi és magával viszi azokat, akik nem menekültek el. A még el nem foglalt vár különös célpontja. A benne összegyűlt magyarokat kiéheztetni próbálja, tehát a körülötte lévő termőterületet fölégeti. Nem fél attól, hogy a saját katonái is éhesek maradnak, mert erről gondoskodik

Lapzártá után kaptuk a megrendítő hírt

Szomorú szívvel ezúton tájékoztatom Önöket, hogy szeretett feleségem Éva, végtelen türelemmel és hősiiesen viselt hosszú szenvedés után tegnap, augusztus 30-án, vasárnap fél 2-kor egy nagy, előző napi műtét után elhagyott bennünket...

Tisztelettel: BERG TAMÁS

az adózás. A magyar földesúri határokkal tisztában van, tisztába kerül, és pontosan tudja, melyik falunak hová kell adóznia. A robotot kegyetlenül alkalmazza, ezen belül a szállítási robotot is. Szekeret, lovat sokkal hosszabb időre követel a jobbágytól, mint földesura tenné.

Salamon Ferenc megállapításai, melyeket bőven kifejt és korabeli feljegyzések részleteivel illusztrál, a következők:

A török rabszolgatartó nép. Foglyokat szed, használja és eladja őket. Nemcsak hadseregében használja előszeretettel a fogoly gyerekekből nevelt katonákat (janicsárok), háremeiben a rabul ejtett nőket, de még közigazgatásában is kevesebb a született török, mint a hadifogoly gyerekekből nevelt.

A falvakat úgy adóztatja, mintha földesura lenne, csak még gonoszabban. Egyes falvakból elszökik egyetlen éjszaka a teljes népesség.

Az alföldi városok viszont növekedésnek indulnak uralma alatt. Éppen azért, mert a falvak szökevényei oda húzódnak. Ugyanis a falu kíméletlen adóztatása, robotoltatása új urának, a basának saját hasznát szolgálja, mert ellenőrizhetetlen, hogy mennyi folyt be, míg a városokat egy államilag megbízott hivatalnok adóztatja, kinek nem áll érdekében, mert nem teheti, hogy a saját zsebére dolgozzon. Fenyegeti a selyemzsinór.

A városok növekedésére példa Kecskemét és Nagykőrös akkori növekedése, amiről a krónikák tanúskodnak.

Így már érthetőbb,
hogy későbbi korok hasonlóan
embertelen pusztításait is túléltek.

Aki követet küldött a szultánhoz vagy egy közelebb található nagyvezérhez, pasához, annak tudnia kellett az etikettet: 30 000 aranyat kellett ajándékba vinnie, ez volt a belépő. Elgondolkodtató, hogy a Lajtától keletre fekvő területek 150 évig gyakorolták ezt a szokást. Hagyományozódott a tapasztalat: ha ügyet akarok intézni, akkor fizetni kell.

A magyar földesurak a 16. században még példásan részt vettek a végvárok és védőseregük fenntartásában, míg a 17. századra nagyon ellanyhultak, és saját érdekeiket fontosabbnak tartották Magyarország érdekénél.

Esterházy nádort idézi a szerző: „*némely földesúr még a törvény rendelte ingyen munkákra (várak karbantartására) sem engedi jobbágyságot a végvárakhoz.*” Itt eszünkbe juthat a költő Zrínyi Miklós keserű tapasztalata törvényes uralkodója fősvénysége mellett még földbirtokostársainak is végtelen önzése felől. Zrínyi hadászati munkái is tanúskodnak erről, nemcsak levelei. Ha két, különböző forrású ténymegállapítás találkozhat, akkor pedig valószínű, hogy az igazság rögzített. Salamon Ferenc könyve tényközpontú, elemző történelmi írás.

Igaz, nem jutottunk közelebb az eredeti kérdéshez, ahhoz, hogy miképpen vált lehetségessé ennek a nagyon alapos történelmi munkának megírása rendszeres napi tanítás mellett, de megtudtunk valamit. Százötven év ebből a fajta pusztításból nem volt elég ahhoz, hogy Magyarország és a magyar nép elpusztuljon. Így már érthetőbb, hogy későbbi korok hasonlóan embertelen pusztításait is túléltek.

Még valami. A legreménytelenebb korszakokban születnek a legizgalmasabb művek. A lanya jólét nem használ az emberi szellem alkotásainak.

VARIÁCIÓK ANTIK METRUMOKRA

négykezes

*Kerék Imre**Patak
és nyírfa**Szapphói*

Bércüregből bukva elő, csörögve
futsz alá a völgybe, kicsiny patak, te,
benned nyírfa nézi haját s az arcát
szűzi mosollyal.

Alkaioszi

Te bércüregből felfakadó patak,
míg völgyi lejtőn surrog ezüst habod,
szűz-mosolyú nyír nézi arcát,
s lenge haját föllibéd hajolva.

Aszklepiadeszi

Sziklából kibukó, csörgedező patak,
medret vájva kies völgybe alásietsz,
szűz mosollyal a nyír kék csodatükrődön
arcát nézi, selyem haját.

*Németh István Péter**Évnap*

*tócsába lépsz a víz gyöngye
hozzád beszél*

Kormos István: Tíz évesek leszünk

Szapphói

Keszthelyen lépdelsz velem, ámulok hogy
nyírfa hullajt Rád levelet aranylón,
s színezüst gyöngy a buborék, amely már
talpadat éri.

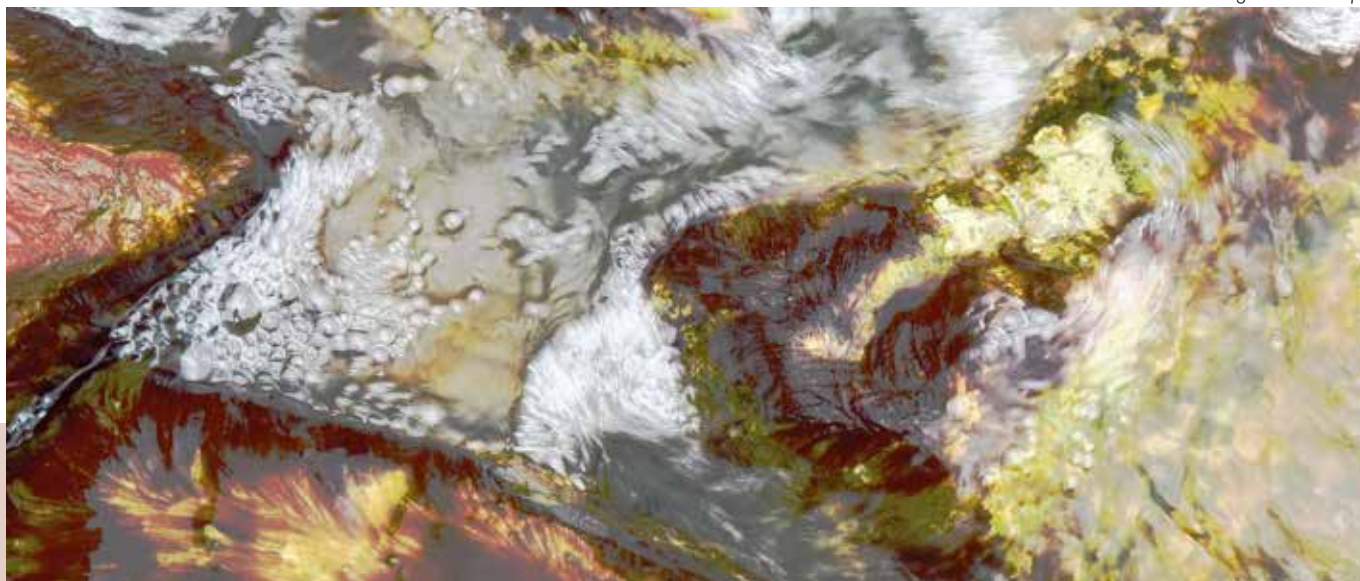
Alkaioszi

Eredj, te, tócsa-gyöngy, szaporán felé
emitt ha jár, köszöntsd buborék-ezüst
picinke gyöngyeiddel Őt a
keszthelyi őszi ligethez érve...

Aszklepiadeszi

Hullnak már a liget lombjai Keszthelyen,
és az ősz hűvösebb kékei láthatók,
főmön hajtva az is, lépted alól miképp
érint – s boldog a tócsa-gyöngy.

Ország László fotója

LENGYEL JÁNOS

Írói hitvallás

avagy újabb nyavalygások

Tisztában vagyok azzal, hogy egy irodalmi mű, legyen az prózai vagy lírai, legalapvetőbb követelménye az, hogy legalább szóljon valamiről, s a cselekmény fonala egy történet gombolyagjába csavarodjon.

– Akkor miért nem tartod magad ehhez? Miért gondolod azt, hogy neked mindent szabad, és felrúghatod a vastag betűs irodalmi szabályokat? Nem képzelsz te túl sokat magadról? Az idősebb és sikeresebb kollégák tanácsaira sem hallgatsz – szólt közbe Mitracsek szokásához híven.

– Abba még nem gondoltál bele, ha így teszek, te talán ma nem is létezel?

– Miért is nem? Lehettem volna, mondjuk egy történelmi regény főszereplője vagy egy jelenkori drámáé, vagy bármilyen más – már létező műfajban alkotott műben játszhattam volna fontos szerepet. De nem, te úgy gondolod, hogy új műfajokat tudsz megalkotni, és olyan furcsa neveket adsz nekik, mint a novellisztikus misztifikáció vagy a neopamflet.

– Ne felejtse el, hogy olyan neves irodalomtörténész, mint Bertha Zoltán is megemlíti ajánlásában: „...a parabolától az abszurdig, sőt a saját szabadalmú »novellisztikus misztifikációtól« a »történelmi pikantériáig« annyi minden tömörül ebben a lenyűgözően széles horizontú válogatásban, hogy annak (mondhatni akár: posztmodern) kontextuális és jelentéstartalmi vonatkozásai valóban egész tárházát építik e konkrét és elvont létismeret ezernyi valóságárnyalatának.”

– Úgy néz ki, hogy mégiscsak odafigyelek az idősebb és sikeresebb kollégák véleményére.

■ ■ ■

Néha a történet annyira összekuszálódik, hogy maga az író sem tudja kibogozni azt, pedig elvben az ő kezében futnak össze a szálak. Ismétlem, elvben, mert a gyakorlat ritkán valósítja meg a papírra, vagy a szürke tekervényekre alkotott terveket.

Tervezni szálanalmasan emberi dolog, balgaságunk egyik bizonyítéka, hiszen, ha hinni lehet a prófécianak: ember tervez, de Isten végez. Velünk, mert már elege lett teremtménye ámokfutásából.

– Ahogy nekem is elegend lett már Mitracsek ámokfutásából. De, mint egy gondoskodó és megbocsájító teremtő, adok neki még egy esélyt, hogy jóvátégye bűneit. Ennyi mindenkinek jár.

– Ez igazán nagyvonalú gesztus tőled, de ne haragudj meg, ha ezt nehezen hiszem el.

– Ne is tervezzük a jövőnket, mert azt egy láthatatlan feljebbvaló dönti el!

– Az én esetemben ez te vagy. Belátom, bármit is teszek, hozzád vagyok láncolva, a sorsom a te szeszélyedtől függ, és én szeretném, ha a történetem tovább folytatódna, és végül happy enddel végződne, jó sok év múlva. Ez olyan nagy kérdés lenne?

– Egyáltalán nem. Ha már az elején ezzel fordulsz hozzám, akkor elintézhettük volna egyszerűbben is, egy rakás problémát megspórolva.

– Igen, de akkor nem jött volna létre ez a könyv. Erre nem gondoltál, nagyokos, hát mit tanítottak neked azon az egyetemen?

– Dehogyanem, szerinted miért hagytam, hogy azt tedd, amit tettél, és miért nem állítottalak le már a legelején? Ha mondjuk, az én sugallatomra a temetési gyászhuszárok nem tekintenek el a koporsód fedelének leszögelésétől, vajon akkor is ilyen könnyen ki tudtál volna szabadulni?

– Te mocskos gazember, hát előre tudtál a terveimről? És én még kezdtelek megsajnálni.

■ ■ ■

Remény vagy valamiféle kíváncsi kivetítése, miszerint a terveinket majd a Mindenható Teremtő megvalósítja, véghezviszi. De miért is tenne ilyet, pont a mi korunkban, amikor nemcsak elfordulunk tőle, de ki is gúnyoljuk, sőt üldözzük. Kitéssékeljük az iskolákból, a hivatalokból, a mindennapjainkból, de lassan még a templomokból is. Olyan ez, mint egy kilakoltatás, hiszen gyerekkorom óta azt hallottam, hogy a templom isten háza.

...Istennek azért még van egy mentsvára, egy nagy menedéke, mégpedig az irodalom.

– Hát jó sok van neki, miközben emberek milliói fedél nélkül nyomorognak – vetette közbe Mitracsek.

– És akkor te vádolsz engem azzal, hogy megsértem mások vallási hitét? Te most éppen istenkáromlást követtél el, ha nem tévedek. Ám Istennek azért még van egy mentsvára, egy nagy menedéke, mégpedig az irodalom. Az irodalom mindent és mindenkit befogad, a szervezetekbe tömörült önkéntes mérvadók azok, akik kiebrudalják a másként írókat. Szóval a cselekmény fontosságát elménkbe égetik tanáraink a nagy firkász-képzőben, s aki nem itt képzi magát, autodidakta módszerrel szívja magába a tanokat, miközben az elkötelezett szakemberek tollából kikerült tananyagot olvassa. Én most fellázadok ez ellen, új utakat keresve, alapvetővel bombázom a hivatalos irodalom állásait, mint ahogy ezt e könyv is bizonyítja.

■ ■ ■

Amikor állásban voltam, akkor sem irodában, újságíróként főként szabadúszó vagy külsős státuszban tevékenykedtem, távol a szerkesztőségek nyüzsgő világától. Ott amúgy is álta-

lában ülni szoktak, de én nem ülhetek tétlen, mert az élet tét, tét nélkül mit sem érne. Csak véget, és akkor felmerül a kérdés, mi végett. Miért kell lenni, ha senki sem akar, ha már én sem? Én sem akarom azt, amit adni tud, amit adni akar, mert mindenképpen többet akarok. Többet, mint aki és ami vagyok. Mégsem tudom elérni sosem.

Én semleges vagyok, azaz mégsem, mert ez mit is jelent, igyekszem annak tűnni, hogy senki ne gondolja rólam, jó prédája vagyok nyilainknak. Aki erőt sugároz, több esélye van megúszni, csak ki ne derüljön ideje korán, hogy mégsem sért-hetetlen!

Ha forr a vérem, végül lángot kap a lélek, s kirobban a zendülés, elharapózzik az anarchia. Csináljunk hát forradalmat, de azon nyomban! Lázadjunk minden és mindenki ellen, ahogy azt Mitracsek, a tanítvány teszi! Mert idővel minden tanítvány utoléri, majd túllép mesterén, hogy később egy másik tanítvány már őt tegye múlttá.

Hadba indulok mindennel és mindenkivel szemben, zászlómon az új jelszóval: Tiszta irodát! Kidobom az irodai lomot, kukába a sok régi kacattal! Jöjjön az új, valami más, valami egyedi, belőlem fakadó. Ha nem én teszem, majd megteszik mások. Másokkal vagy éppen velem. Vagy az irodalom, a miénk, az egyetemes, dob ki engem, mielőtt egyáltalán befogadott volna? Mert a magyar befogadó nemzet, mindent és mindenkit befogad, csak önmagát rekeszti ki. Önmagával áll harcban, hogy győzelemre vigye mások érdekeit a sajátjai rovására. A pírereknek meg eszük ágában sincs Magyarhonba utazni, jó nekik Pírédia, hiszen légies határai nem terhelik festékekkel a térkép papírosát. Helyettük Allah fiai jönnek, kérve-kéretlenül, sáskahadként lepve el betegeskedő, öreg kontinensünket. Menekültek menedék nélkül, mert a hódítónak nem menedék kell, hanem földünk, javaink, legféltettebb kincseink.

A történelem újra ismétli önmagát, minduntalan, ez már fájón monoton. Ugyan ki kért erre, tanultunk már a korábbi leckékből, elég a kioktatásból! Kollektív emlékezetünkben még élő a fájdalom, amikor másfél évszázadig hallgattatta el őseink jajkiáltását a műezzin érces hangja. Most újra itt vannak, egyre csak jönnek, hogy magukat megmentve a vesztüket okozzák. Keresztekre feszítik sorsunkat, mert a kereszt bántja szemüket és ingerli meggyőződésüket, hogy szakállasturbános istenük, minden homokok ura, a világmindenség legigázójaként, híveit mindenre feljogosítja. Hangosan követelik jogaikat, miközben kötelességeik hallatán törnek-zúznak, hogy így fejezzék ki hálájukat a bárgyú nyugati civilizáció öngyilkos képviselőinek.

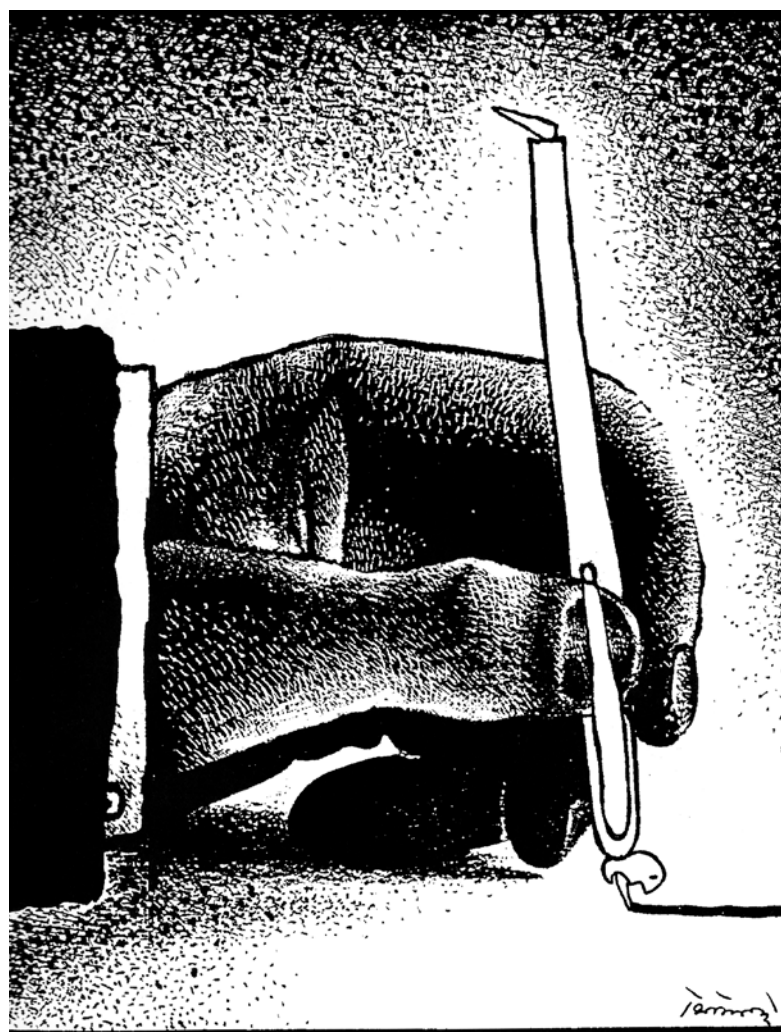
Papírral utazni a papíroson, az író vízuma mégis a szó. Amit, ha nem rónak papírra, sorsa az emlékezés ingoványától függ. *(Ki fog már emlékezni e sorokra tíz vagy száz év múlva, de Mitracsek egyedi neve és sorsa talán hagy némi nyomot Irodalmia térképén, s ezzel emlékem halvány árnya is megkísértheti a jövő utazóit.)* Egyiket elnyeli a lápfene, a másikat a rátapadt mocsok torzítja el, hogy aki hallja, értelmét nem érti, s annak magyarázza, mi fülétől agyáig megtett útján alakul. Másokat tervszerűen torzítanak el „jöllekek”, értelmükre fűzöt terhelve, vagy ideológia-kalapácsokkal faragva belőlük minek-lesz? torzókat. Mert minek is alkotunk magunkból magunknak hősokeket, ha azok két lábra állva belakmároznak a tiltott fa gyümölcséből, s ellenünk törnek. Egyetlen író sincs bebiztosítva, a mitracseki sors mindenkit elérhet.

Eljön az idő, amikor Farkas Miklós Szabó Dezsőt gyalázó gúnyverseket ír és jelentet meg lipótvárosi lapokban. Móricz Zsigmond zsúpfedeles nyaralójára Matolcsy Miklós dob fáklát, hogy a kúriával együtt porig égesse az óvilágot, a tiszta népi tudatot, a Móricz teremtette téridőt, amiből menekülni akar, akár úgy is, hogy megsemmisíti azt, s ezzel önmagát is. A zordon paraszti sorsba beleunó Lapaj, Olej Tamás és Filcsik István felbújtja a falu népét, és parasztfelkelést szervez Mikszáth Kálmán ellen, hogy a kiegyenesített kaszák szabdalják cafatokra a kemény, mégis heroikusan ábrázolt mikszáthi vidéki idillt.

Az elme élményteremtő ereje nélkül minden és mindenki sivár lenne. Pusztaságban eltékozolt erő, idő...

Eljön az idő, amikor a hősokekből emberek lesznek, elhalkul a kardcsörtetés, a díszes dolmány mögül előkerül a húsból és csontból álló gyarlóság, így lettek végül árulókká a kuruc hősoke: Balogh István, Ocskay László brigadérosok és Bezerédj Imre generális-főstrázsamester.

Elhítem magammal, hogy minden egészségesen és józanul gondolkodó ember velem tart, hogy ránk ne szakadjon az irdatlan káosz, amit nagyképpően emberi világmindenségnek

Tettamanti Béla grafikája

neveztünk el; vagy éppen ennek hiánya, amit sok embertársammal átélhetünk – az egyetemes világnincstelenség.

Kincsünk a nincsünk, ami senkinek sem kell. Még nekünk sem, hiába áruljuk koszos ponyvákra vetve az irdatlan bolhapiacra. Mintha az alapvető sivárságnak bérelt helye lenne életünk koszos batárján, s ha nem sikerül felkapaszkodnia a tolongó tömegben, az írói lelemény megtalálja a módját, hogy helyet szorítson neki, ha úgy ítéli meg, az olvasónak tudnia kell létezéséről. Arról a létezésről, amit ő, teremtként, alkotóként akar megmutatni, és nem arról, amit az olvasó napon-ta megtapasztalhat. Az elme élményteremtő ereje nélkül minden és mindenki sivár lenne. Pusztaságban eltékozolt erő, idő, energia.

Amíg köszörültem a csorbát, míg a kardomon él lett. Mert az élet nem minden esetben jelent pozitívumot. Egyetlen pozitív tulajdonságom az, hogy élek, de vannak néhányan, úgy érzem egyre többen, akik ezt is felróják nekem. Mert a kritikátlan kritika napjaink jellemzője. Nagyhatalmú emberek mocskolják egymás becsületét, miközben akár tiszteletre méltóak is lehetnének, de ez már nem divat, nem szokás, idejé múlt. Elsüllyedt egy régi világgal, a boldog békebeli kor legendájával együtt. Mert ki tudhatja biztosan, hogy létezett, hogy milyen volt? Csak emlékének cserepei állnak történelmekönyvek lapjain piszkosan. És már senki nincs, hogy tisztába tegye őket. A tisztaság ostobaság, de ki maradhat tiszta a szüntelen sárdobálásban? Hová lett az erkölcsi, az írói etika, a főhős büszkesége és önbecsülése? Megromlottak, a haladás erjedése tönkretette őket. Szeretett nagyanyáim befőttei, különösen Berta sárgabarack költeményei soha nem romlottak meg, évek múltán is élvezhető maradt a gyümölcsök íze, ha a szájízünk nem is. Apai nagyanyám varrástól eltorzult kezei már régen megpihentek, de a hátrahagyott lekvárok felelevenítették annak a régi világnak az édességét. Mert tomboljon körülöttünk bármilyen terror, elnyomás, tapossa jogainkat vörös vagy fekete diktatúra, ha megtesszük a nagy elhatározást, lelkünket semmi nem törheti meg, magunk alkotta világunkat, semmi és semmi nem pusztíthatja el. Ma már az álmodozó embert bolondnak tartják, meghibásodott gépezet-

nek, amit minden áron meg kell javítani. Igazán megtanulhatták volna, hogy amikor ki akarjuk javítani a hibáinkat, akkor hibázunk a leginkább.

Ördögi kör ez, s a hiba állítólag a közvetítővonalban van, de ez csak a hatalmasok és a megmondó emberek akarják elhíttetni velünk. De még mindig szerencsésebb, mint amikor egyenesen rólunk, rólam állítják, hogy hibás vagyok. Pedig a hibák sem öncélúak, saját struktúrájuk van, körtünetük egyedi, de bármikor szabadon megismételhető. Az ismétlés a tudás anyja vagy atyja, esettől függő. Ki tudja ezt már megmondani napjaink kifordított, elferdített világában, amit régen pusztításnak és rombolásnak hívtak, ma úgy mondják, reform, haladás. De mikor jön el már az idő, amikor végre kiforr a liberalizmus, és baráti körben békésen borozgathatunk, újjáépítve elveszett világunk és elveszett önmagunk, mégha virtuálisan vagy szavakban is?

Ne aggódjon kedves olvasó, nincs reménytelen ügy, mindenre létezik megoldás, mindent át lehet vészteni. Mitracsék is rádöbben majd, hogy kihasználták és felhasználták. Amikor engem támadott, önmagát helyezte célkeresztbe. Akkor vétett leginkább önmaga ellen, amikor ellenem fordult, hiszen az állna érdekében, hogy közöttünk harmonikus kapcsolat legyen. Az lenne számára kívánatos, ha a környezetemben megszűnne minden zavaró tényező, és csupán az alkotó munkára tudnék koncentrálni, olyan történeteket kiagyalni, amiben övé a főszerep. Igaz, az utóbbit így is elérte.

Az író meghasonlott, és belefáradt a Mitracsék-ügybe, megdöbentette az a sok indulat, mocskolódás, amit ez az ügy a felszínre hozott. Egy reggel összepakolt, és hazautazott szülővárosába, hogy otthona reményt adó csendjében keressen menedéket és megváltást. Lépése a híveit is meglepte, de ügyvédek megpróbálták menteni a helyzetet. Megrendült egészségi állapotával magyarították váratlan lépését, ezért is Mitracséket hibáztatva. Utóbbit is meglepte a szerző lépése, mert már ő is kezdett belefáradni az egészbe. Rájött, hogy itt ő már tulajdonképpen nem is számít. Sodródik a lavinával, amit ő indított el, de megállítani már képtelen. Eszébe jutottak a jogvédő szavai, rádöbent, ha az író már nem lesz, az ő története is véget ér, s csak történelem marad, vagy egyszerűen múltba vész az utolsó emberrel, aki e sorokat olvasta...

Csernák Árpád

Dobozban

Már nem is gondolok arra
hogy elhagyjam a dobozt.

Kívülről zajt hallok

RICSAJT

de nem vagyok benne biztos
hogy ez az ÉLET jele.

Nem vágyom elhagyni a dobozt.

Nem vagyok benne biztos
hogy távozásom egyenlő lenne

A SZABADULÁSSAL

hogy nem BENT-e az a KINT is.

Saitos Lajos

Még alszanak

Még alszanak kint a patanyomok –
gondtalan vágtnak árvái;
és szívünkben: reménység csillagai –

dobbannak – nyiladoznak.

Míg alszol – él az álom.

Az álom tökéletes.

S a másnap – csupán rezzenésnyi.

Szentjános Csaba

Szombathely 3.

Báránnyelők járnak inni a tóra,
a lehajló ágak, koldulják a vizet,
a tó gyűrűjével körbezárt,
eljegyzett a kis sziget.

A hattyúk: sztárok, fotogének,
bár némelyik kissé nyakas,
a napsugár a vihar elől,
elbújik a pad alatt.

A Csónakázó-tó alakja sugallja,
itt kerek a világ,
a susogó nád hangja,
a legszebb szerenád.

Aknay Tibor

Ahogyan eddig is...

Kabócák kitarató kórusa
köszörüli a csendet.
A végtelenített
cirpegő zsolozsma
bőröm alá hatol,
bensőmben érzem.
Akár a vadsóska indája,
behálózza idegpályáimat,
egészen az agyamig.
Mebénít a folyamatos rezgés.
Míntha milliárdnyi hipnotizőr
sugallná: add fel magad!
Nincs jövője az ilyeneknek!
Talán, jobb volna szoknom
az uniformizált új világot?
Az új korszellem hírnökei
serények és találékonyak,
nincs veszteni valójuk.
Ha valami nem jön be,
lesz majd ezernyi másik,
ők tökéletesek.
A hiba a világban van.
Álljak be mégis
kabócák közé?
Talán még cirpegnem sem kellene,
csak tátognom némán, ki tudja?

Vagy maradjak magányos tücsöknek,
ahogyan eddig is...?

Pataki István

ünnep

igazak vigasza
az ünnep
ahogy ereinkben lüktet
ahogy istenhez emel
szembesít múlttal jelennel
az időn át felel
megköt és old
egyszerre élő és holt

az ünnep
igazak panasza
mert hány üres szív felett
kokárda díszeleg
s hány mocskos kézben
zászló koszorú virág fáklya
hogy mindenki lássa
a kongó lélek is itt áll
egyben a gyülevész a hitvány
ők a múltó győzők
az álnokul magukat ünneplők
mit nekik ősök könnye
verejtéke vére
ővék az árulás bére
minket vereség éltet
levert szabadságunk
a megszenvedett vétkek
az elnémult csatazaj
a feldúlt fészkek
a harangzúgás
a csonka szárnyalás
a megtisztult lélek
a szabad szívverések

mi hazát ünneplünk
nemzetet
féltett menedéket
felépült lelki házat
alázattal
ahogy csak isten lázad

Csernák Bálint fotója

PETRUSÁK JÁNOS

Relever à la siker

Gunnyasztottak.

Közben hallgatásba burkolóztak.

Mert gondolkodniuk kellett volna.

Mint Rodinnél, csak nem úgy voltak éppen öltözködve.

Töprengeni!

Utóvégre ez egy szerkesztőségi ülés. Az ülés egyébként itt is tény volt. De minek?

Team ez – modern szóval. Végtére viszont (vagy elejére vagy középre, mindegy), de amire kellene, arra gondolni nem tudtak.

Ezért voltak ők itt, azok, ami: egy kis könyvkiadó. Meg a pénzhány miatt. Miközben akinek pénze van, annak majdnem mindene lesz. Még gondolata is. Ha nem saját, megveheti másoktól.

Ők, ha nem is egészen szegényen, de legalábbis gondolat-szegényen hallgattak.

Pedig kezükben a recept – mástól vették vagy csórták, vagy akárhogyan szerezték. A recept, amely könnyű, mégis pénzt hozó diadalt kínál. Még az elkészítési módja sem túl bonyolult. Így hangzik:

RELEVER (kiemelés) À LA SIKER (siker módra)

HOZZÁVALÓK: egy vagy több könyvkiadó – az adóhatóság megnyugtatóra bejegyzett, szabályszerű cég a legjobb mint alap, ahol munkaasztalként a munkát elkezdhetjük. Eszközként még kell (hiszen a főzéshez-sütéshez fontos az eszköz, mert például tűz nélkül sem lehet sütni-főzni) alapfelszerelés-gyanánt egy klopfoló, illetőleg mozsártörő a nem kívánatos, kis tehetségű, vagy egészen egyszerűen annak osztályozott próbálkozók (valamiféle literátorok) összezúzására. (A literátort ne szótárazd: szerzőt jelent.)

Kell még hűtő, lehetőleg mélyhűtő (ha már hibernáló nincs) a lerázhatatlanul próbálkozók ellen. Ezen kívül filéző-herélő-csontozó-zsigerelő nyelvkés a nagyon nyomuló grafománokkal szemben. A fentiekből már kapiskáljuk, milyen nehéz és veszélyekkel teli egy szerkesztőség élete.

Eme fenti eszközállomány után (amelyben még mindig fontos tétel a pénz!) lássuk azt az alapanyagot, amelyet feldolgozhatunk! Szó szerint fel!

ESZERINT: végy egy friss, fiatal, de már kicsit romlott, vagyis fiatal kora ellenére érési fázisban lévő, viszont mindenképpen egész, még fel nem bontott húst. Aki a szerző. (Elviekben alapkövetelmény lenne, csak hogy az árat növeli, ha tud írni.)

A hús mint alapanyag származhat akár nőnemű, akár hím-nemű egyedből. Bár a hím egyre kevésbé kurrens (azaz kere-sett), mivel a húsa rágós. Legalábbis a hússzakértő szerkesztők kávé melletti véleménye szerint, a szerkesztő-férfiaknak

viszont, ha azok férfiak, meg minek kellene az ilyen? Mármint másik férfi. Konkurenciának? Vagy sörözni?

Jó, de a hús! Gondoljunk el a pacalt, amint féltékenyek vagyunk rá, vagy ha nem, akkor kocsmázni hívjuk...

Tehát: legyen inkább semleges nemű.

Úgy ám! Nem kimismásolt, valamely nemi identitással született, aztán ettől megfosztott, akár a szegény szobacicák, szobakutyák, hanem a mi húsunk még húszéves korára se tudja eldönteni igazán, hogy melyik nemhez akar csatlakozni. Ebből aztán főzés vagy sütés közben vagy valamilyen hideg eljárással, esetleg kombinálva bármit, igen, bármit, mit csak akarunk, csinálhatunk.

Ha már a hús megvan, zöldség is kell. Köretnek, amely hely-l-lyel-közzel főszereplővé javul. Pároljuk ezen jogcímen franciásan, szaftosítsuk németesen, vagy csak főzzük meg egyszerűen, a lényeg, hogy a zöldség mindig ott legyen a tányéron, mint eladhatósági tétel. A zöldség ugyanis kell, s minél grandiózusabb a zöldség, annál jobban értékesíthető! Hús nélkül viszont a zöldhülyeség semmit sem ér. Kivéve a vegákat, de önekik meg műhúst adjunk. Ami húsnak néz ki, de nem az.

Egyébként szerzőnk nézzen ki szerzőnek – ezt nagyon akarjuk! Szerzőfeleség nélkül ugyanis – figyelem! – a tálaláskor lebukunk, mivel egyértelműen művi lesz az egész műretek. Mint egy papírzacskó, amelyet felfújunk s durrantunk, csak hogy ez a fújás és durrantás jó sokba fog majd kerülni nekünk! És semmi haszon.

Így nem érdemes próbálkozni.

*A szerző elkészítése
a recept alapján már egyszerűen
s viszonylag gyorsan megy.*

Az alapanyagok (friss hús vagy hal, kagyló, béka, akármi, s zöldségek, azokból a szerzőileg termelt, saját vagy néki aján-dékozott fajták) előkészítése ügynök-ügynökség által hozott vagy saját vadászású-fogású alapanyagok bő száma okán (hiszen annyian akarják, hogy elkészítve legyenek, mint szerző), rövid időt vesz igénybe. Inkább csak a válogatás a hússok-halak, s a melléjük adott zöldségek között az időigényes feladat.

A szerző elkészítése a recept alapján már egyszerűen s viszonylag gyorsan megy.

A friss húst, halat vagy békát, esetleg kagylót kiáltunk ki mindenképpen különlegesnek. Amely csak nálunk, a mi kiadói konyhánkban van, s már sül-fő. Olvasói gyomornedv-előkészítés ez, éhségcsigázás a mindig valami újra.

Aztán fogjuk a marketingpanírt (jó vastagon, nem sajnálva új szerzőnktől), göngyöljük be úgy, hogy az, tulajdonképpen mi is volt ő, ne nagyon látsszon. Aztán süssük ki – ha már korábban, ötlet szintjén amúgy is kisütöttük ezt az egészet!

A mondott zöldségekkel tálaljuk, de nem akárhogy, hanem a média csillogó-villogó ezüst tálcaján. (Amely lehet alpakka is, ha csak arra van pénzünk, de mindenképpen ezüstöt mondjunk! Hozzá nagymama-féle békeidős eszcájgot is adjunk, úgy az igazi!)

És *voilà!* Vagyis inkább: *Voilà autre chose!* Azaz hátra van még a java. Amiért dolgoztunk! Hogy miért? Hát a pénzért! Ezért árazzuk be a terméket jó magasra. Legalábbis olyan szintre, hogy hasznot hozzon nekünk.

Ez az egész, kiadónk által elkészített, feltálat... valami!

Amennyiben nem tetszik a fogyasztónak-olvasónak, akkor is eszi, nem eszi, nem kap mást! Ha meg mást akar, benne van a hiba. Mi tudjuk!

Hogy ne kaphasson mást, csak amit mi adunk, kell nekünk a már mondott – s nem pusztán fenyegetésül mondott – moszár, filéző-csontozó kés az esetleg jó, de öntudatos, vagy csak a koncepciónkba bele nem illő szerzőkkel szemben. Mert a felvágottban lévő húsmassza szerintünk jó hús? Kívánatos? Csak a táplálékhiány leküzdésére jó. Akkor meg csináljon – külön jó tanács! – a kiadó nem is vagdaltat, hanem pépet a neki nem tetsző húsféleségből. Mi több, ez számára a siker!

Egyszeriben kész, mit kisütöttünk! Tálalhatjuk! A hasznot meg zsákolhatjuk. Boldogan.

Meg lett hát a recept! Kezdődhet a főzés. A szerző-kiemelés, a garantáltan sikeres.

Hiszen ezért kiadók ők – nem szobát, hanem, ha egy mód van rá, mert lehetséges, akkor könyvet, sőt könyveket kiadók –, hogy sikeresek legyenek. Ez meg abban mutatkozik meg, ha pénzt, még hozzá sokat és még többet teremtenek. (Akár az istenek?)

PETROZSÉNYI NAGY PÁL

Az ember tragédiája

A tűz csiholója

A magas, atléta termetű vezér intett a többieknek, tegyék le a tulkot, pihenjenek. Megtörölte arcát, melege volt, és el is fáradt eközben. Fia aggodalmasan mutatott a magasba.

– Á, nnnou! – legyintett jelezve, hogy nem kell félni egy kis zuhétól.

Leültek, és várakozóan néztek a csapott homlokú vezérre. Az kivágott kőkésével egy darab húst a tulok combjából, és nekilátott az evésnek. A többiek mohón követték. Hirtelen megdördült az ég, és már esett is. A vadászok egy fa alá húzódtak, és türelmesen várták, egyre várták, hogy elálljon a zivatar. De az csak nem állt el, inkább jobban rákapcsolt, s csakhamar elkezdett villámlani, dörögni.

– Deu du, deu duuu! – borultak térdre a vadászok, hogy kiengeszteljék a föld és ég Urát.

Semmi változás, kivéve annyi, hogy belecsapott a villám a tulokba. Tehát rá haragszik – kanyarított ki a vezér sebtében egy darabkát a villámsújtotta állatból, azzal, huss, kiinalt az erdőből. A többiek utána. Még néhány perc, és elérték a barlangot. Itt tanyázott a klán, mely nagy ovációval fogadta, amíg rá nem jött, hogy ezúttal semmit sem hoztak a vadászok. A vezér magyarázóan mutogatott az égre, majd egy inas, töpörödött öregre, hogy kivételesen egyék meg a nagypapát. Ekkor eszébe jutott a húsdarab.

– Happ! – vetett egy falatot borzas hajú nejének, a többi megtartotta magának. Hanem ez a hús egészen más hús volt. Finom, ropogósra sült, amelyet még soha életében nem evett.

– Deu du, deu duuu! – borult le ismét hálásan, mert hiszen kinek köszönhette volna, ha nem a föld és ég Urának.

Attól fogva őkelme nem akart csak sült húst, vízben főtt bogycát és magvakat burkolni – hála a tűznek, illetve Istennek, aki még arra is megtanította, hogyan csiholjon tüzet két kóddarabbal.

Nappali sötétség

Egyszer egy kis városra fényes nappal ráborult az éjszaka. Az emberek nem hitték a szemüknek, főleg azok, akik még sosem láttak effélét.

– Mi ez, úristen, mi történt? – kérdezték egymást rémülten.

– Én tudom – hadonászott egy kínai. – Az ég sárkánya támadt a napunkra, el is nyeli azonnal, ha nem űzzük el a bestiát.

– Hogyan, egyáltalán lehetséges ilyesmi?

– Lehetséges, legalábbis nekünk Kínában mindig sikerült. Nem kell hozzá más, mint dob, puska, ágyú és egy jó torok, amiktől eddig még minden sárkány berezelt.

– Mese – legyintett egy sötét bőrű arab lenézőn. – Nem sárkány itt a ludas, hanem Széth, Ozirisz isten testvére, aki éppen most harapja ki a sólyomfejű Hórusz szeméit.

– Ki az az Ozirisz, Széth, Hórusz, és mi köze Hórusz szemének a napunkhoz? – értetlenkedtek az emberek.

– Hát csak az, hogy Hórusz bal szeme a Hold, a jobb pedig az a Nap, amiért annyira izgultok.

– Miért, nem kellene izgulnunk?

– Nem, mert... Hallottatok Thot istenről? Szóval róla sem. Mindegy, várjunk türelemmel, amíg Thot isten meggyógyítja Hórusz szeméit, mert meggyógyítja ám, és utána még szebben fognak ragyogni, mint azelőtt.

– Miket habogsz itt összevissza! – háborodtak fel erre többen is. – Isten csak egy van, egyetlenegy, aki éppen a bűnünk miatt háborog – dideregtek a hirtelen támadt hidegben. – Inkább imádkozzunk, és próbáljuk kiengesztelni, még mielőtt örök sötétségbe borítaná a világot.

– Úgy van, szaladjunk a templomba! Halljátok? Már szólnak is a harangok.

– Eljött a leszámolás órája! – hirdették a papok a szószékről.

– A Sátán és démonai, nem Isten akar elpusztítani bennünket. De csöppet se féljete, Isten nagy és irgalmas. Bánjuk meg a bűneink, és fohászokdjunk, mert csak Ő, de csakis Ő szabadíthat meg a Gonosztól.

Így is tettek, fohászokdottak, és még ma is élnek, ha meg nem haltak azóta.

Híd a mennyekbe.

Ugye, mindenki látott már szivárványt. Én is, és ilyenkor mindig az jut eszembe, amit a dédapám mesélt erről valamikor.

– A szivárvány – magyarázta félig évődve, félig komolyan – az a híd, mely elvezet bennünket a mennyekbe. Aki meg csak úgy átsétál alatta, fiúból lánnyá, lányból pedig fiúvá változik. Téged melyik út érdekel?

Nem rossz, mi? Gondolom, egész jól jönne *Conchita Wurst-nak** és a hozzá hasonló uraknak, hölgyeknek.

Később azt is megtudtam, hogy a tövében akár kincs is lehet elásva. Ez már jobban érdekelt, és bizony többször megkísértett a gondolat, hogy magam is szerencsét próbáljak. Aztán még sem próbáltam. Ja, valószínűleg emiatt nem lett soha gazdag pasi belőlem.

Napjainkban

Egyszer egy tv-riporter megkérdezte az utca emberét.

– Mondja, uram, maga szerint ki teremtette a világot?

– Mit tudom én – rántotta meg a vállát a meglepett járókelő. – Én biztosan nem. Talán kérdezze meg a haverom, az minden rüfkével lefekszik.

A tűz csiholója – Takács Zoltán illusztrációja

– Vicces ember. Imádom a humorát – lépett ezután a riporter egy 14 éves formájú diákhhoz. – Helló, öcsi, kérdezhetek tőled valamit?

– Benne leszek a tévében?

– Máris benne vagy.

– Akkor kérdezhetsz.

– Vajon mire és miért haragszik Isten, amikor villámlik és mennydörög?

– Jól van? – tapogatta meg a fiú a riporter homlokát? – Ott van pár lépésre egy patika. El tud menni odáig?

A férfi tovább tallózott, és leszólitott egy bokor alján sziesztázó közmunkást.

– Kellemes pihenést! Megzavarhatom egy pillanatra?

– Munkaidő közben? Tiltja a szabályzat.

– Elnézést, csak azt szerettem volna kérdezni, tudja-e, kinek, minek tulajdonítható a napfogyatkozás? Egyáltalán van-e valamilyen összefüggés a technika és az istenhit között?

– Miért, maga nem tudja?

– Dehogynem.

– Akkor miért kérdezi?

– Köszí a választ, esetleg ön többet tud a dologról – fordult egy mellette elhaladó alakhoz.

– Tessék?

A riporter megismételte a kérdését.

– Nos, attól függ, milyen szempontból közelítjük meg a problémát. A Biblia szerint természetesen Isten teremtette a Napot és a Holdat is. Egyrészt azért, hogy „*elválasszák a nappalt az éjszakától*”.

Másrészt égi jelként, mely szerint egyszer „*a nap sötétségé válik és a hold vérré, minekelőtte eljön az Úrnak ama nagy és fényes napja*”. (Apostolok Cselekedetei: 2:20).

– Tudományos szempontból?

– Az a csillagászati jelenség, amikor – egyszerűen fogalmazva – a Hold eltakarja a Napot, és árnyéka a Földre vetődik. Világos?

– Mint a nap. Feltételezem, hogy a szivárvány keletkezésének okát is ismeri.

– Hogyne. Manapság még egy gyermek is tudja, miszerint akkor jön létre szivárvány, amikor a napsugarak fénytörést szenvedve tükröződnek vissza az esőcseppek függönyén.

– Tény, hogy az iskolákban így tanítják. De vajon igaz-e? Mit szólna ahhoz, ha én azt állítom, hogy a szivárvány Isten és a Föld szövetségének a jelképe? – provokálta a riporter.

– Miután szabad országban élünk, mindenki azt állít és hisz, amit akar, barátom.

– No, persze, persze. Amúgy hol dolgozik?

– Előadó vagyok a városi planetáriumban.

– Ja?! Akkor ön mindent tud, ami a csillagos éggel összefügg.

– Mindent? Ne vicceljen! Nem vagyok én Isten, szerkesztő úr.

– Hohó, ezek szerint van Isten! – csapott rá a riporter.

– Majd ha tényleg mindent tudok, megmondom. Addig is kérdezze meg Őt magát! – mutatott az égboltra.

– Miért, ön megtette?

– És ha igen, elhiszi?

– El. És mit válaszolt?

– Semmit – horgasztotta le a fejét komoran, és tovább-bak-
tatott.

* Híres osztrák transzvesztita énekes.

Az azonnali város

Juan Du könyve Kína egyik legfejlettebb technológiai központjáról

A neves hongkongi építész, Juan Du Kína egyik különleges gazdasági övezetének központjába, Sencsen városába kalauzolja az olvasót. A hely szellemét is bemutatva többek között arra a kérdésre is választ ad, hogy miként lett a város a 40 évvel ezelőtti mezőgazdasági területből Kína egyik legfejlettebb technológiai központja.

A sencseni különleges gazdasági övezet 1979-es létrehozása a kínai „reform és nyitás” politikájának egyik első kezdeményezése, óvatos kísérlete volt. Sencsen alig néhány évtized leforgása alatt az „azonnali” város csodájaként szolgált. A kicsi halászfalu gyorsan növekvő metropolisszá alakult, és a 2000-es évek közepére több mint tízmillió lakosú óriás várossá vált. Újabb tíz év múlva a lakossága már elérte a húszmillió főt. A népességnövekedésnél csak a gazdasági fejlődés gyorsasága volt lenyűgözőbb: a sencseni GDP 1980 és 2000 között 0,15 milliárd jüanról 200 milliárdra ugrott. 2017-re újból megtízszereződött a GDP, és elérte a 2,2 trillió jüant, ezzel maga mögött hagyta Ázsia vezető pénzügyi fővárosait: Hongkongot és Szingapúrt is. A különleges gazdasági övezetekben – Sencsen volt az első, ezt követte Csuhaj és Santou – elindított reformoknak köszönhetően Kína újból megjelent a világ gazdaság vérkeringésében.

„Sencsen sikereit gyakran a centralizált állam hatalmának és a modern tervezésének tulajdonítják...”

Sencsen sikereit gyakran a centralizált állam hatalmának és modern tervezésének tulajdonítják, míg mások a helyi jellegzetességek hiányát tekintik a siker titkának, hiszen nem kellett figyelemmel lenni a múlt eredményeire. A szerző bevallja, maga is hasonlóképp gondolkodott Sencsenről. Amikor kurátorként bekapcsolódott a város huszonötödik évfordulóját ünneplő hatalmas kiállítás megszervezésébe, különös dolog történt vele. Miután lekéste az utolsó járatot, kénytelen volt a városban tölteni az éjszakát. Ekkor egy olyan helyre vetődött el, amilyennel korábbi látogatásai során még soha nem találkozott. Falu a városban? Miként lehet ilyen a modern Sencsenben? Kiderült, hogy a városon belül több, mint háromszáz falu létezik, amelyek kétezer korábbi, nagy múltú visszatekintő mezőgazdasági településből alakultak ki.

Ez az élmény drámai módon megváltoztatta Sencsenről alkotott elképzeléseit, jelentős hatást gyakorolt későbbi szakmai és tudományos tevékenységeire, beleértve ennek a könyvnek a megírását is.

Juan Du díjnyertes építész és várostervező, nagy tapasztalattal rendelkezik Kínában, Európában és az Egyesült Államokban. Korábban a Massachusetts Institute of Technology karán dolgozott. Jelenleg a Hongkongi Egyetem Építészmérnöki Karának doktora, egyben a Shenzhen Design Center alapító akadémiai igazgatója, és aktívan részt vesz a város folyamatos fejlesztésében és tervezésében.

A *sencseni kísérlet* című kötet, valamint a Pallas Athéné Könyvkiadó (PABooks) korábban megjelent kiadványai megvásárolhatók a PABooks könyvesboltjában, a Bölcs Várban, valamint webáruházában, a WWW.PALLASATHENEKIADO.HU oldalon.

A kiadó Facebook-oldalán (WWW.FACEBOOK.COM/PALLASATHENEKIADO) és podcastcsatornáján (elérhető a Spotify- és az iTunes-platformokon) az érdeklődők további hasznos, érdekes információkat találhatnak a megjelenő könyvekről és a hozzájuk kapcsolódó eseményekről.

Murányi László

Jus murmurandi

A romos magyar baloldal ma is a világpusztító Internacionálét éneklő az aktuális szellemi tornákon. Ennek kapcsán emlékezzünk:

A vörös, munkásmozgalmi, „népnevelő” dalok, csasztuskák, kötelező iskolai nóták megírására – dicsőítve a hazai diktátort, már-már istenné emelve Lenint, Sztálint – már 1948-tól rögtön kész volt a hazai, gyökértelen „szerzőgárda”. Nagy pénzért, azonnal mindent – ez volt az alapjelszó.

Néhányan még itt csoszognak közöttünk. S úgy százaskodnak, mintha, anno – ott sem lettek volna.

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Kedves Árpád!

Nagy tisztelettel és szeretettel köszöntöm a tizennyolc éves *Búvópatak* alkotógárdáját!

Köznap dialógusainkban a lap alapítása óta eltelt terminusra úgy tekintünk, mint a nagykorúvá váláshoz szükséges időre. A *Búvópatak* esetében azonban érdemes másként számolnunk.

Az önmagát polgári, kulturális és társadalmi folyóiratként meghatározó periodika ugyanis olyan értékek képviselőjét vállalta fel 2002-ben, amelyek legfőbb pillérei egy tisztas polgári demokráciát építő közösségnek. Az általad vezetett szellemi műhely tehát nem tizennyolc évnyi tapasztalatot és tudást jelenít meg a lap egyes számain, kötetein és rendezvényein keresztül, hanem az organikus magyar kultúra mai alakítójaként évszázadok hagyományát idézi meg, folytatja és gyarapítja. Ha úgy tetszik, a sokáig a föld színe alatt csörgedező patak mintegy két évtizede tört a felszínre, hogy tiszta vizével – egyértelmű állásfoglalásával, állhatatosságával és elkötelezettségével – táplálja a milliányi befolyásolási kísérletnek kitett emberiséget.

A tizennyolc esztendő *Búvópatakot* tehát nem fiatal felnőttként, hanem kortalan, bölcs aggastyánként köszöntöm most. Olyan aggastyánként, akire mindig számíthatunk, s aki következetesen képviseli azt az értékrendet, amelyet annak idején felvállalt.

Kedves Árpád!

Jó, hogy léteztek, jó, hogy kaposvári szerkesztőségéből gazdagítjátok városi és nemzeti közösségünket!

Isten éltesen benneteket!

Kaposvár, 2020. augusztus 27.

SZITA KÁROLY
Kaposvár polgármestere

És „retróként” újra halljuk e „műveket” a közszolgálati televízió egyik csatornáján. (Reméljük már nincsenek „szerzői jogaik”...)

Eltársak! Legyen vége a nótázásnak. Behódoló jelentéktelenségetek kísérjen benneteket végső utatokon – ősatyáitokig.

■ ■ ■

„Nincs más Haza, csak a magyar nyelv.” (Márai Sándor)

Ilyen, hazát szerető, nyelvünket szerelemmel imádó vallo-más-eszenciát száz év óta senki nem írt le az utókor számára.

S ide való másik nagy igazsága is, egész életével bizonyítva: „Hazát nem lehet keresni. Pénzt lehet keresni. S a pénz birtokában – tartózkodási helyet.”

■ ■ ■

Az evangélikus lelkész megismert minden emberi borzalmat a pártállamban: kínzást elveiért, ugyanezért sok év szibériai kényszermunkát, politikai kivettedést, visszafogadást, majd újbóli kivettedést egyháza vezetői részéről. (Azoktól egyébként, akik szinte kivétel nélkül – ez már nyilvánvaló, máshol is megírt tény – a magyar kommunizmus évtizedeiben beszerzett besúgókként paptársaikról, munkatársaikról, híveikről jelentettek tartótisztjeiknek.)

Az életből ezután „visszamaradt időben” két lánya mellett 14 fogadottat nevelt, politikailag és fizikailag ugyancsak meghurcolt feleségével.

Mindezek után és ellenére még arra is alkalmasnak tartotta égi Ura, hogy mindezt ragyogó könyv formájában (*Kiáltás a mélyből*) tegye le az utókor asztalára, nem sokkal száz éves kora előtt.

A köszönet mellett csodálkozunk csak a Fentről jövő erő mértékén, szépségén. Képzeljék: ő maga is ugyanezt mondta élete utolsó percéig.

Micsoda ajándék!

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukács János, Németh István Péter,

Ország László, Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2020. szeptember, sorszáma: 9/2020

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Oberfrank Pál, Keller Márton, Kaiser László, Csernák Árpád és Lukáts János a 2020-as Bűvópatak-esten – Csernák Bálint és Csernák Máté fotói

Kapható az újságárosoknál

A *Bűvópatakot* 2020-ban is keressék az újságárosoknál!
 A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
 az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

20009

9 771588 933004